□ Câteva traduceri editoriale ale autorului

ALAIN: ***Un sistem al artelor frumoase***
(Eseuri, Ed. Meridiane, 1969);
Jean GIRAUDOUX: ***Juliette în ţara bărbaţilor***
(Roman, Ed. Tineretului, 1969);
Marguerite DURAS: ***Stăvilar la Pacific***
(Roman, Ed. pentru Literatură Universală, 1969);
René GIRARD: ***Minciună romantică şi adevăr romanesc***
(Eseuri, Ed. Univers, 1972);
Zofia ROMANOWITZ: ***Tricoul albastru***
(Roman, Ed. Albatros, 1973);
ALAIN: ***Studii şi eseuri***
(în colaborare cu N. Steinhardt, 2 vol., Ed. Minerva, 1973);
Nicolas SCHÖFFER: ***Noul spirit artistic***
(Eseuri, Ed. Meridiane, 1973);
Marguerite DURAS: ***Moderato Cantabile***
(Roman, Ed. Albatros, 1975);
André Pieyre de MANDIARGUES: ***Muzeul negru***
(Nuvele, Ed. Univers, 1975);
Fernand LÉGER: ***Funcţii ale picturii***
(Eseuri, Ed. Meridiane, 1976);
Nicolas SCHÖFFER: ***Oraşul viitorului şi Cibernetica***
(Eseuri, Ed. Meridiane, 1980);
Jean COCTEAU: ***Copiii teribili***
(Roman, Ed. Minerva, 1995);
Jean DOMENACH: ***Întoarcerea tragicului***
(Eseuri, Ed. Meridiane, 1995).

□ În manuscris:

Amintirile unui secretar de redacţie
(Jurnal, vol. I, 1943 - 1978, cu o prefaţă de Andrei Brezianu);
Amintirile unui secretar de redacţie
(Jurnal, vol. II, 1979 - 1995);
Popasuri grăbite
(Note de călătorie).

ALEXANDRU BACIU

SCRISOAREA DE RECOMANDARE şi alte schiţe anacronice

EDITURA "VINEA", BUCUREŞTI 1996

ÎN AMINTIREA
SCUMPILOR MEI PĂRINŢI

ALEXANDRU BACIU **s-a născut la 5 februarie 1916, în Bucureşti. Este licenţiat în Istorie al profesorului Nicolae Iorga cu *"magna cum laude"* şi, de asemenea, licenţiat în Drept la Universitatea din Bucureşti. A lucrat în redacţia revistei *SECOLUL 20* între anii 1961 - 1991.**

Scrisoarea de recomandare

Hârtia era poroasă, maro, aproape galbenă, culoarea frunzei veştede. Unele litere se înşiruiau pale, greu lizibile, poate a şasea sau a şaptea copie. Numai numele şi prenumele lui se vedeau foarte clare. La fel pecetea rotundă cu tuş roşu, ca o rană deschisă; şi sub ea imediat o semnătură voit indescifrabilă, colţuroasă, scrisă cu scârbă, în silă sau poate inconştient, ca un sigiliu sinistru.

Maro, aproape galbenă... Hârtia nu mai foşnea. Greutatea ei era insuportabilă. Victor ţinea în mână un bloc de piatră, de metal, imens, uriaş; şi pe el sclipeau, scânteiau numele şi prenumele lui. În stânga jos mai erau câteva semnături. L-a mirat. Nu-i venea să creadă. Nu se aştepta să le citească acolo, încrustate în hârtie, cu fiecare literă bine rotunjită, vădind calm, linişte, nepăsare. Nu, nu puteau fi ale lor!... Îi văzuse doar acum câteva ore, îi socotea dacă nu prieteni, dar - sigur - nişte cunoştinţe leale. Nu-i spuseseră nimic, nimic. Ar fi fost atât de uşor să se disculpe! Puteau sporovăi câteva minciuni convenţionale. La urma urmei n-aveau nevoie să mintă. Era un fel de "obligaţie profesională". Nici nu s-ar fi putut împotrivi sau eschiva... De ce îi trece prin minte că nu trebuiau s-o facă? Oare să nu le fi pretins? Ar fi fost în adevăr absurd, absurd... Simţea porozitatea hârtiei ca un fier încins; totuşi, o strângea mai tare între degete, ca pe un bun drag, nepreţuit.

Aşadar la ce se aştepta de ar[illegible] de zile, cu spaimă nestăvilită, se întâmplase...

Decizia de concediere, cu formula ei stereotipă, cu încadrarea "judiciară" şi semnătura directorului instituţiei; şi celelalte iscălituri care o "atestau", o întăreau, voiau să însemne

un plus de autoritate, de valabilitate, ca în vechile hrisoave pe care le descifrase cândva asiduu, pe vremea facultății. Pe marginea deciziei fulguiau câteva raze de soare, strecurate prin partea de sus a ferestrei, pentru că draperiile erau trase. Se furișaseră ca niște hoți în birou, făceau un nimb ciudat hârtiei, ca și cum ar fi vrut să-l consoleze...

Decizia de concediere!... Ce poartă deschisă spre Necunoscut! Totuși se întâmplase, când se aștepta mai puțin... N-avea nici un rost să tot răsucească hârtia de gheață, de plumb, în mână și să arunce priviri tâmpe spre biroul unde persoane pe care parcă nu le văzuse niciodată se uitau la ei ca spre un manechin de sticlă...

Și acum scrisoarea de recomandare...

***

Pe strada Șerban Vodă, clădirea tipografiei se înalța masivă și sobră - bătrână de mai multe decenii - către poalele dealului, tăiat aici pieziș de o principală arteră de penetrație spre centrul Bucureștiului încă de pe vremea când de-abia se terminase primul război mondial.

Era în anul 1951, de "grație" pentru acei care conduceau o țară întreagă într-o beznă fără liman. În dimineața de primăvară, căldura se cernea blândă peste cimitirul Bellu și întunecata construcție a crematoriului, peste liceul Șincai și parcul din apropiere, cu frunzișul de un verde crud, peste căsuțele șubrede din împrejurimi. De puțin timp, sirenele fabricilor din cartier brăzdau văzduhul cu șuieratul lor cenușiu, anunțând începerea turei de dimineață. Tocmai atunci Victor și soția lui coborâseră dintr-un tramvai la stația din fața tipografiei. La orele opt trebuiau să fie primiți de directorul întreprinderii și pentru că era prea devreme o luaseră alene pe una din străzile laterale din apropiere. În ochii bărbatului se citea neliniștea, o cumplită oboseală și tristețe; parcă absent la tot ce se petrecea în jurul lui, trăsăturile regulate ale feței erau răvășite și trupul înalt și cândva spătos se gârbovise; în hainele

cam ponosite părea un bătrânel, deşi nu împlinise nici patruzeci de ani. Soţia îl ţinea strâns de braţ şi părea dârză; încă frumoasă, deşi nu la prima tinereţe; purta o rochie simplă, dar croită cu gust şi din fiecare mişcare pe care o făcea se vedea bine că se străduia din răsputeri să insufle încredere însoţitorului ei.

- Hai, Victore, curaj! Doar avem o scrisoare de recomandare!

Doamne, cât se luptase ca să obţină această"scrisoare de recomandare"!

Bărbatul se uită la ea cu o privire neîncrezătoare, mută. I se învălmăşeau în minte ultimele luni de când i se înmânase decizia de concediere. Ca într-un film în care nu se recunoştea că este actor. Totul i se părea absurd, utopic, neverosimil. Instituţia unde lucrase câţiva ani, muncă fără preget, zi de zi, de multe ori şi noaptea, fără satisfacţii, mereu sub semnul fricii de a nu-şi pierde mărunta functie. Nu fusese avansat niciodată, deşi cu studiile lui universitare şi cu sârguinţa ce o dovedise totdeauna ar fi meritat-o pe deplin. Ar fi plecat de bunăvoie de aici. Îi era lehamite de truda lui cotidiană - nimbată permanent de spaimă. Dar unde să găseşti altă slujbă mai bună, acum, pe vremurile acestea de cumplită bejenie? Şi cu "dosarul" lui! Iar acasă, Maria şi cei doi copii aşteptau cu înfrigurare chenzina... Cu salariul lui, cu greu ar fi putut-o scoate la capăt fără hărnicia şi abnegaţia soţiei, care izbutise un timp "să salveze aparenţele". Survenise şi boala sa de inimă, care-l vlăguise curând, făcându-l prematur să respire greu, când mergea mai repede sau urca scările, deşi oboseala o ascundea cu grijă sub masca unei bune dispoziţii convenţionale; şi palpitaţiile goneau deseori în piept ca un tren zănatic. Totul contribuia să-l îmbătrânească de timpuriu, iar timiditatea ce-i jucase multe feste încă din copilărie şi adolescenţă acum îl paraliza, îi timora literalmente voinţa. Victor găsea totuşi satisfacţii în universul lui claustrat de acasă. Grija permanentă ce-i purta soţia, copiii risipind candoare - erau reazămul lui cel mai sigur; ca un fel de balsam în constrast cu viaţa mereu brăzdată de teamă la serviciu. Pe urmă - brusc - concedierea lui. Năpasta aceasta "încununase" toate

celelalte necazuri. Începuse o goană febrilă în căutarea unei slujbe. Umilința de a bate la ușile "birourilor de cadre", cu privirea plecată, ca un vinovat, ca un animal hăituit, îl însoțea cu un nimb de groază. Mergea năuc ore întregi pe străzile marelui oraș și se uita cu neostoită tristețe - și chiar invidie - la toți pe care-i vedea lucrând prin geamurile întreprinderilor și ale instituțiilor. Uneori i se părea că un "alter ego" se desprindea din el și pătrundea prin zidurile văzute și nevăzute, așezându-se într-un birou sau hală de fabrică și apucându-se grăbit să muncească de zor. Alteori alerga până la istovire, presărând, risipind parcă în fiecare colțișor pe unde trecea suferința lui mută. Ar fi vrut ca o orchestră imensă să dea glas nedreptății ce i se făcuse, printr-o simfonie care să umple văzduhurile. Cu pâlpâirea de rațiune care-i mai rămăsese încerca să cugete logic, discursiv, "să înțeleagă absurdul". I se perindă în minte, într-un ritm halucinant, imagini din anodina copilărie și adolescență, strădaniile neistovite ale părinților pentru ca el să-și poată continua studiile universitare și, mai ales, îl înăbușeau până la sufocare ultimii ani măcinați mereu sub semnul spaimei la serviciul pe care n-avusese încotro și-l acceptase, deși n-avea nici o afinitate cu pregătirea lui. Și acum coșmarul premonitoriu devenise realitate: decizia de concediere cu o "încadrare juridică" ce îl priva de orice speranță de a găsi un alt serviciu, cât de modest. Fusese și la un coleg de liceu, cu o înaltă funcție la Ministerul Transporturilor, implorându-l aproape să-i găsească măcar o slujbă de arhivar la instituția ce o conducea... Parcursese grăbit decizia de concediere și i-o înapoiase ostentativ și arogant, cu un refuz categoric. Așa se întâmplase pretutindeni: întâmpinase numai priviri dușmănoase, ostile, răspunsuri categorice, fără echivoc.

Gândurile se învălmășeau, alergau, se roteau în minte, ca o morișcă - până la obsesie, până la istovire, până la paralizarea completă a voinței, până la diluarea fiecărui cuvânt, rămânând în creier numai o ceață, o boare apăsătoare - ca un amurg de plumb.

***

... Şi iată acum încercarea aceasta, poate ultima, poate un liman cu o rază de lumină în pâcla de atâția ani! Scrisoarea de recomandare!... Poate o poartă deschisă cu oarecare solicitudine, poate o scăriță spre un cer mai puțin mohorât, cu un strop de azur. Victor simți brațul încurajator al soției împingându-l înainte. Ca într-o cameră scufundată mult timp în întuneric, câteva momente străluci o lumină intensă. Pe chipu-i palid se strecură o umbră de încredere. Pentru prima dată, de timp îndelungat, parcă avea curajul să privească viitorul mai încrezător. Amândoi porniră hotărâți - cu oarecare dârzenie în mers - spre cabinetul directorului. Ca niște automați, ca niște roboți au urcat grăbiți scările până la etajul trei. Au așteptat îndelung în biroul secretarei. Bărbați în halate albastre intrau şi ieşeau - preocupați, aferați - din biroul directorului, de unde așteptau cu nesaț un miracol. Târziu i-a primit şi pe ei. Directorul era înalt, slab, puțin adus de spate, dezarticulat, cu niște ochi albaștri-lăptoşi. Avea ceva de acvarium, de animal felin. Fusese mult timp una din mărimile odiosului regim, în care trăiau de atâția ani. Într-un post-cheie pentru cultura română, o adevărată pacoste - căci a năpăstuit-o îndelung cu hotărârile-i de slugă ascultătoare. Acum era oarecum la o "muncă de jos", pentru că i se mai "clătinaseră" susținătorii "de sus". Victor simți îndată ce-l văzu că privirile îi alunecau pe lângă el; sau îl străbăteau fără să-l vadă, pierzându-se departe prin fereastra larg deschisă, prin uşa balconului unde în aburul fluid al zilei de primăvară cartierele mărginaşe se zăreau panoramic ondulându-li-se contururile. Mâinile lungi - ca de antropoid - ale directorului, disproporționate chiar pentru înălțimea lui, luară molatec scrisoarea de recomandare. Aruncă în grabă o privire asupra ei şi o depuse apoi nepăsător pe cristalul biroului.

- Da, o să vedem! O să caut. Mai treceți peste o săptămână pe la mine. Nu sunt prea optimist. Poate un post de muncitor necalificat, sau de paznic. Nu ştiu dacă o să se elibereze vreunul până atunci. O să vedem. Mai treceți.

Pentru Victor, cuvintele directorului răsunară prelung în bolta capului, ca nişte lovituri de gong într-o cameră peste care cu greu se aşternuse de curând o linişte de plumb. Ecoul izbi şi în coşul pieptului. Sângele urcă năvalnic în încăperile inimii, apoi căzu brusc; pe urmă se înălţă iar şi coborî vertiginos din nou. Aşa se repetă, parcă la infinit, ca într-un joc absurd. Curând trupul i se vlăgui de orice strop de energie. Nu mai avea oase, nervi, sânge. Totul se întorcea într-o linişte primară, primordială, elementară, ca şi cum orbecăia într-un ocean fără margini. Nu ştiu când ajunse la balustrada balconului şi o escaladă. Mai auzi, ca într-un vid ancestral, glasul de litanie, dar mândru, al soţiei adresându-se directorului:

- Din scrisoare înţelegeţi...

1953

Prietenul meu Nicki...

Nu-mi amintesc nici acum prea bine când l-am cunoscut prima oară pe Nicki. Oricum în timpul "obsedantului deceniu", când lucram în aceeaşi instituţie. Venise cu bune "state de serviciu". Dar nu ştiu cum au hărăzit Parcele, căci nu după mult timp - într-o zi neagră - ne-am pomenit amândoi văduviţi de profesiunea noastră firească printre sutele de "eliberaţi" din funcţie ai instituţiei. Şi atunci - în timpul îndelungatei căutări a unui serviciu pe străzile bucureştene, când însorite, când ploioase, ale acelei toamne capricioase - am legat prietenie trainică, pe care n-a zdruncinat-o nici una din nu puţinele încercări prin care ne-a fost dat să trecem fiecare din noi până la prematura şi tragica lui dispariţie.

La drept vorbind - pe vremea aceea - firi prea aidoma nu eram. El un descurcăreţ, un întreprinzător, un curajos, chiar un temerar, gata să înfrunte ce socotea că nu-i potrivit să fie. Eu, un sfielnic, un nevolnic, dar care n-aş fi acceptat nicicând să particip la ce nu era drept să fie; aşa că băteam mereu "marginea". Dar aveam o zodie comună de împlinit, sub care ne-am legat existenţele îndelung, străduindu-ne să nu ne înnămolim în acei ani de beznă. După câteva luni de căutări, când a trebuit să ne drămuim din greu hrana zilnică, Nicki s-a "rostuit" ca funcţionar la ADAS, însărcinat să alerge toată ziulica pentru găsirea de noi asigurări din care avea o redusă cotă-parte. Mai ales că până în pragul concedierii avusese o bună situaţie materială. Însă cu puţin timp înainte soţia îl obligase să divorţeze ca ea să plece cu viitorul ei consort în străinătate împreună cu unicul lor fiu şi cu tot ce agonisiseră în anii de căsnicie. O văd ca azi pe prima lui soţie, Sara: mai corpolentă ca el, cu ochii negri,

cu priviri lunecoase şi senzuale, cu îmbelşugaţi sâni ce răzbăteau prin bluza mereu puţin descheiată, cu o carnaţie tuciurie, ce ispitea cu toată înfăţişarea ei puţin mătăhăloasă. Avea ceva de Mesalină! Nicki o iubise nespus în cei aproape cincisprezece ani cât fuseseră căsătoriţi şi nu precupeţise nici un efort ca să-i îndestuleze firea capricioasă. Îl adora şi pe Petru, feciorul lor, care să tot fi avut 12-13 ani când plecase din ţară. Frumuşel, cu ochii de cărbune ca ai maică-sii, trupeş pentru vârsta lui, avea - totuşi - ceva bleguţ în chipul care-ţi atrăgea simpatia, dar şi o vagă compasiune. Se despărţise de el cu o nestăvilită tristeţe. Mult timp după ce l-am cunoscut, gândul la cei plecaţi îl arunca în prelungi crize de melancolie din care cu greu reuşeam să-l deştelenesc. Rămăsese doar cu apartamentul mărişor unde locuiseră împreună, la etajul şase al unui vechi bloc din centrul Bucureştiului, în apropierea statuii lui Mihai Viteazul, acum pustiit de mobila şi preţioasele obiecte ce le adăpostiseră cândva şi care lauseră drumul consignaţiei ca să mulţumească hapsânele nevoi prilejuite de plecarea precipitată a soţiei şi a feciorului. Nicki a acceptat totul cu resemnare, ca şi noul serviciu. Aşa a pornit curajos că-şi "câştige galoanele" în modesta lui funcţie, atât de departe de ce ar fi meritat, pe măsura bogatelor sale însuşiri întru ale spiritului...

Era pe atunci un bărbat în toată firea, cam de patruzeci de ani, robust, cu părul negru cârlionţat, bogat, cu ochii întunecoşi, cu un nas uşor curbat, care străjuia buze senzuale, des bântuite de un surâs ironic. Toată expresia figurii degaja o încredere fermă în sine, larg deschisă şi celor care îl cunoşteau pentru prima oară. Trupu-i solid, puţin adus din spate, bine proporţionat - nu prea înalt, dar nici scund - şi-l purta ţanţoş, convins că merită adularea femeilor. Ceea ce era adevărat, căci multe din colegele lui n-au şovăit să-i viziteze apartamentu-i singuratic. Nu s-a legat sufleteşte de nici una, eu imputându-i de multe ori această nestatornicie, chiar un anumit cinism, nefiresc la vârsta lui, dacă nu de-a dreptul reprobabil. Dar îmi replica - nu fără rost - că trebuia mai întâi să-şi îmbunătăţească situaţia materială ca să-şi poată îndeplini obligaţiile faţă de viitoarea

consoartă. Aşa a pornit cu sârg să trudească în noua lui meserie, câştigându-şi curând aprecierile superiorilor care i-au extins aria de activitate, trimiţându-l deseori şi în provincie. Pentru altul, o pacoste! Dar Nicki găsi curând în lungile lui peregrinări prin ţară o adevărată bucurie. Se întorcea din fiecare călătorie ba cu un tablou înnegrit de patina vremii, ba cu o sabie ruginită, ba cu un ceas vechi, ba cu o icoană pe sticlă, ba cu nişte farfurii ciobite găsite prin vreun ungher de pod. Prinse chiar să citească asiduu cărţi de specialitate ştiind curând să aprecieze cu iscusinţă ce era un autentic obiect de artă chiar sub aspecte anodine. Străbătea ţara în lung şi lat - de multe ori în condiţii grele, foarte precare pentru vârsta lui - însă niciodată nu-l istoveau drumurile, căci pe lângă obligaţiile profesionale ce le îndeplinea cu sârguincioasă conştiinciozitate se întorcea mai totdeauna cu o nouă "achiziţie" în aparenţă fără însemnătate, dar căreia el îi acorda o deosebită valoare artistică. Aşa - în câţiva ani - apartamentul lui îşi pierdu goliciunea-i stingheră şi hâdă. Din nou pereţii străluciră de incantaţia unor tablouri proaspăt meşterite, "reconsiderate", care-şi recăpătaseră prin truda lui prospeţimea vremurilor revolute când fuseseră create. Acum, acolo, la el, toate îţi luminau privirea: panoplii cu săbii şi iatagane de pe timpul încălcitului veac al XVIII-lea al fanarioţilor noştri hrăpăreţi şi eruditi; ştergare de o albeaţă scânteietoare, ţesute cu fir de aur şi argint; farfurii de ceramică cu geometrice desene şi flori negre, roşii, galbene, albastre, în toată paleta curcubeului; un fragment de înzidită catapeteasmă de altar, de pe care, dintr-o frescă, te priveau câţiva sumbri sfinţi extatici; nişte icoane pe sticlă cu alţi duhovnici, dar aceştia în atitudini voioase ce parcă incitau pe ceilalţi la dialoguri lumeşti, dacă nu chiar poznaşe; vitrine cu bibelouri, animale de porţelan, cele mai varii specii. Toată casa - şi mai ales una din odăile apartamentului - devenise un adevărat muzeu, unde nu istoveam niciodată să-i admir "bunătăţile" artistice. Iată de ce ne plăcea să tăifăsuim îndelung acolo, în orele după-amiezei, despre cărţi şi oameni, despre minunăţiile tehnicii moderne şi nevolniciile noastre, despre lumea de spaimă în care trăiam şi nu-i vedeam liman;

până când umbrele serii se strecurau alene prin ferestrele balconului, de unde adeseori privirile noastre mângâiau cu nesaț de la înălțime fie splendoarea soarelui ce amurgea, învolburat colorat după bătrânele clădiri din apropiere, fie farmecul inefabil al forfotei circulației trecătorilor minusculi de pe străzile de jos din preajmă...

***

Omul se împlinise cu toate împrejurările vitrege prin care trecea. Își subiimase vocația inițială cu o istețime de care nu-l credeam capabil în nesfârșitele zile pâcloase când hoinăream împreună pe străzile bucureștene în căutarea unui serviciu.

Oricum, prietenul meu se schimbase mult. Aruncase vaga aroganță ce-l însoțea uneori ascuzându-i adevăratele realități sufletești. Contribuia și vârsta, risipindu-i nestatornicele elanuri sentimentale. Intrasem în deceniul șapte și depășise - ca și mine - jumătate de veac, păstrându-și însă robustețea ce-i îngăduise să suporte cotidianul năclăit de spaime și grelele avataruri la care îl solicitase profesiunea lui de funcționar la ADAS. Se înstăpânise în el anumite deprinderi ce înainte le desconsidera, acordându-le un iz conformist în care nu credea. Noua viziune de viață cuibărită alene l-a și îndemnat să se căsătorească a doua oară, după mai bine de zece ani de când îi plecase prima soție cu feciorul lui. Dar spre surprinderea mea, vecină la început cu uimirea, împărtășită de mai toți prietenii și cunoscuții, își luă consoartă o văduvă, cam de vârsta lui, dacă nu chiar cu câțiva ani mai mare ca el, care avea și o fată proaspăt bacalaureată. Funcționară și ea, cu program regulat de serviciu, noua soție a lui Nicki avea toate însușirile unei harnice gospodine. Lucia mai purta încă nurii unei femei frumoase; destul de bine clădită, fără să fie grasă sau înaltă, cu o carnație roz-ivorie atrăgătoare, cu sclipiri uneori jucăușe în privire, avea daruri ca să mai placă. Pentru el însă, care cunoscuse atâtea tinere, era, desigur, o abdicare, de fapt îndelung meditată... Căci precumpănitor în alegerea lui, în aparență atât de intempestivă pentru noi, fusese,

cert, alesele şi temeinicele daruri de gospodină harnică ce se vădiră curând, statornicind ordine şi chibzuială în viaţa-i de inveterat burlac cu deprinderi haotice, mereu precare. Curând existenţa lui a prins să se scurgă într-un ritm molcom, sedativ. Îi dădeau târcoale obiceiuri - dacă nu de-a dreptul rutine - ignorate sau chiar hulite cu puţin timp înainte de interminabilele noastre convorbiri. Aşa deveni cazanier, continuând să-şi îndeplinească obligaţiile profesionale cu mai multă conştiinciozitate, fiind de altfel chiar promovat, acum având atribuţii mai statice care nu-l obligau la prea multe deplasări "pe teren". Prinseseră surdină efemerele şi desele escapade de odinioară, prea febrilele căutări de obiecte artistice. Intrase într-o zodie a calmului, a râvnei pentru o viaţă tihnită, chiar a îndoielilor faţă de anumite convingeri dragi lui într-un trecut nu prea îndepărtat. Trăia pe tărâmurile noi ale unor dorinţi pline de reverie pe care nu le cunoscuse nicicând altă dată. Nisipul se scurgea acum potolit în clepsidră. Totul contribuia să se întâmple aşa: serviciul modest al fiecăruia dintre soţi fără lunecuşuri abrupte, deşi mereu sub spaima de a nu fi "liberat" din funcţie pentru motive imaginare, casa bine gospodărită, permanent curată şi îngrijită, unde găsea întotdeauna o masă aleasă, tabieturile odihnitoare ale după amiezei, uneori taifasurile cu prieteni şi cunoştinţe sau vacanţele la munte şi la mare cu prilejul concediului legal, când se bucurau juvenil de aerul ozonificat sau de soarele dogorâtor, evadând din toridul cotidian bucureştean.

Parcă timpul n-avea sfârşit pentru el...

***

Rotocoalele de fum ale ţigării se învolburau începoşând panoplia cu iatagane turceşti din faţa lui şi jardiniera din balcon cu flori timid înmugurite. Primăvara răzbătea greu prin fereastra de lângă el după îndelungata iarnă cu nopţi nesfârşite. Primele zile ale lui martie anunţau nevolnic noul anotimp. Nicki scutură grăbit scrumul ţigării pe farfurioara ceştii cu cafea. Dincolo de blocul de vizavi soarele amurgea domol într-o pâclă

argintie. Gândurile îi erau învălmăşite şi nu reuşea deloc să le descâlcească, să le descurce puţin, să le mai destrame cât de cât şi să le aducă pe un făgaş mai luminos de înţelegere. El, atât de robust, cu nervii totdeauna tari, cu o nedezminţită vigoare ce-l ajutase să învingă puzderia de grele încercări din anii apropiaţi şi în trecutul mai îndepărtat! El, care dusese în ultima vreme - datorită mai ales Luciei - o viaţă atât de cumpătată - mereu cu o surdină pusă exceselor pe care nu le ocolise zeci de ani. De unde se izvodise - tam-nesam - boala asta căreia medicii îi dădeau acum târcoale cu suspiciune? Doar nişte dureri de stomac! La început nu le acordase nici o importanţă, dar pe urmă - sâcâindu-l tot mai mult - fusese internat la câteva spitale de specialitate şi ieşea mereu, după nesfârşite săptămâni de chinuitoare investigaţii, fără un diagnostic precis, urmărit parcă de privirile vag compătimitoare ale doctorilor.

Şi acum - mâine către prânz - aştept rezultatul analizei acesteia socotită de medici atât de însemnată pentru mine... Am să mă duc, am să mă duc neapărat la spital la ora indicată... doar am fost de atâtea ori în ultimele luni... Dar acum parcă-i altceva... Atâta nelinişte în privirile doctorilor... Ca niciodată... O să treacă şi asta...

Însă aşa e frica mea întortocheată, prea bănuitoare... şi totuşi m-am descurcat până acum... m-am descurcat destul de bine... Ar trebui să mă cred mulţumit... Dacă n-ar fi fost boala asta păcătoasă din ultima vreme... M-am străduit să nu mă las învins... atâta luptă... şi nu m-am umilit nicicând... Dar câtă nevolnicie, ce neputinţă în lumea asta absurdă, îmbâcsită de teamă, de spaimă... şi totuşi am suportat stoic mereu... Dar înţeleg prea puţin ceea ce se petrece în jurul meu... nu înţeleg cât trebuie... Privirile parcă îmi alunecă alături de tot ce mă înconjoară, nu văd, sunt oarbe, fug, se prăbuşesc în gol, în vid... Ar trebui să avem simţuri mai sensibile pentru detectarea adevărului, pentru dezvăluirea dreaptă a tot ce este în preajmă... Da, să înregistreze imediat şi să vestească drept: ăsta-i bun, ăsta-i rău, ăsta-i un cabotin, un artist prost, mimează adevărul, justeţea, iubirea, pasiunea, suferinţa... Da, prea

multe măşti, prea multe măşti... spaţiul nostru de percepţie e prea strâmt, prea redus, prea imperfect, pentru lumea hâdă în care trăim... Şi de ce n-am avea şi un simţ premonitoriu? Aş fi rezolvat mai mult în viaţă? Nu ştiu...

Am abdicat uneori în faţa neînţelegerii mele, a simţurilor mele... Ce vină avem că suntem înzestraţi într-o lume barbară, "neisprăviţi"?

Ce de ani au trecut de când în timpul războiului m-au trimis de la Iaşi într-un lagăr din Transnistria. Parcă a fost ieri! Am evadat cu un glonţ în picior... şi câte ore nesfârşite până m-a putut pansa - de bine de rău - ţăranul acela cu ochi blânzi şi mâini zdravene, de aur, care nu m-a întrebat nimic, pentru că ştia tot...

Şi apoi, anii imediat după război... Ani aprigi... Eram tânăr, cumplit de tânăr şi nu cunoşteam limite... Adevărurile mi se păreau absolute, ferme, definitive... Mai târziu - vremea s-a prăbuşit peste mine cu absurdul ei. Adevărurile de odinioară au prins o clisă sticloasă prin care existenţa mi-a apărut altfel. Poate şi pentru că Sara m-a părăsit şi a plecat pe neaşteptate din ţară cu fiul nostru şi cu ce agonisisem cu trudă. N-am putut s-o împiedic. Şi timpul s-a înnămolit mai mult în beznă. Atunci, totul în jurul meu mi s-a părut bântuit de nesiguranţă, o lume vâscoasă, aşa cum te simţi într-un acvarium...

Iar acum, în ultimele luni, am simţit cum se zămislesc în mine alte existenţe, ca nişte polipi, ca nişte fiinţe proliferate exacerbat, străine şi totuşi ale mele, care îmi colcăie în suflet şi în trup, mă însoţesc pretutindeni, se înfruntă, se ceartă, mă terfelesc, mă umilesc. Gâlceava lor e boala mea. Ele mă chinuiesc, mă fac să nu mă recunosc, să fiu altul decât cel de altădată, să mă obsedeze acum până la disperare, până la istovire, gândul la rezultatul analizei de mâine...

La naiba cu toate divagaţiile, cu toate absurdităţile astea ce-mi dau târcoale ca o lepră... Mâine când am să mă duc la spital, am să mă îmbrac mai elegant ca de obicei... şi am să iau un taxi... şi am să înfrunt privirea doctorilor...

***

L-am văzut ultima oară pe Nicki cu o zi înainte de cutremur, pe la 9 dimineața. Trebuia - a doua zi - să se ducă să ia rezultatul analizei de la spital. Acum freca parchetul în vestibul cu o grabă nestăvilită, cu un soi de exasperare pe care am înțeles-o. I-am cerut să-mi împrumute o carte, dar ca s-o iau din biblioteca de lângă el trebuia să-i întrerup truda făcută cu atâta fervoare, izvodită din tainice ascunzișuri sufletești. N-am vrut să-i tulbur gândurile ce le simțeam vagabondând pe alte tărâmuri. I-am spus că am s-o iau mâine...

Mâine... I-am dat telefon de mai multe ori spre prânz și imediat după amiază, dar nu mi-a răspuns decât către seară. N-a fost nevoie să-l întreb nimic. Mi-a spus cu o voce pe care n-am recunoscut-o, ca din altă lume!: "Dacă aș avea curaj, m-aș arunca acum pe fereastră, de aici de la etajul șase"...

Curând, au început zguduiturile, ca o uriașă lamentare neașteptată, ca o dureroasă scrâșnire a pământului nemulțumit. Nu știu cum am scăpat din micul apartament unde locuiam, nu departe de bătrânul bloc al lui Nicki. Cum nu răspundea la telefon - după ce imensul zbucium al Terei s-a potolit - am străbătut năuc prin bezna de coșmar cele câteva străzi care ne despărțeau. Din apropiere, vetusta clădire, casa unde locuise Nicki zeci de ani - ce adăpostise atâtea bucurii și nefericiri - nu mai era decât o uriașă grămadă de moloz fumegând care tulbura insolit zările, istovindu-se să răsară...

Aprilie 1977

Grădina pierdută

Hurducăitul sacalelor ce se îndreptau spre pompa de apă din strada Arionoaiei se auzea la început ca un tunet îndepărtat; apoi tot mai clar cu cât se apropiau de străduța cu nume de mânăstire voievodală ce unea calea Rahovei cu Bulevardul Maria. Chiar denumirea de străduță este cam pretențioasă; mai degrabă era un făgaș bolovănit, mărginit deoparte de curtea largă, spațioasă, un adevărat țarc, din scânduri galbene, înnegrite de vreme, ce împrejmuiau hanul și acareturile lui Velicu din Bucureștii începutului de veac, popas prielnic pentru târgoveții care-și aduceau mărfurile din împrejurimi; gospodărie lăbărțându-se între cele două artere de penetrație în capitala României întregite după primul război mondial. Pe cealaltă latură a ulicioarei se lățea magazinul de fierărie al lui Gheorghiu; o hărăbaie de clădire butucănoasă, zdravănă, rotofeie ca și proprietarul ei, un zdrahon cu mustață neagră, cănită, cu buze hapsâne. Vitrinele se ofereau darnic privirilor spre calea Rahovei; pe când aici, pe ulicioara bolovănită, nu erau decât garduri înalte de tablă cu obloane totdeauna ferecate, adăpostind grijuliu depozitele de mărfuri ale negustorului bucureștean.

În spatele magazinului de fierărie mai rămăsese loc doar pentru câteva căsuțe, mai curând magherniță, îngrămădite în jurul unei curți și grădini, intimidate parcă și ele de aroganța clădirii lui Gheorghiu și de larma hanului vecin.

Părinții lui Ion se pripășiseră și ei pe ulicioara cu nume de mănăstire voievodală curând după războiul cel năpraznic, când tatăl său - mărunt funcționar - fusese detașat în București. Un proprietar șiret îl obligase să se mute aici dintr-o casă mai luminoasă și spațioasă din apropierea Foișorului de foc.

Ocupau acum două odăiţe, una cu fereastra "spre stradă", un geamlâc şi o bucătărie de "vară", fără podea de lemn, cu pământ pe jos, care în zilele ploioase se transforma într-o clisă galbenă; căci pe vremea aceea nici gând de canalizare pe uliţa oropsită din mahalaua bucureşteană; nici măcar vreun felinar strâmb, din acelea care picoteau puţină lumină clorotică pe strada Rahovei sau bulevardul Maria.

***

Ion îşi amintea însă, parcă le-ar fi văzut ieri, toate meleagurile acelea unde copilărise. Să tot fi avut şase ani când venise acolo. Un pici, într-o hăinuţă scurtă, neagră, cu o beretă prăfuită pe cap, cu nişte sandale rupte; se dăduse uţa pe poarta de fier ruginit care scârţâia, miorlăind ca o pisică hărţuită, în timp ce părinţii descărcau boarfele dintr-o căruţă trasă de un cal şchiop. Agăţat de poarta şubredă, îmbrăţişase cu privirea pentru prima oară - curios şi stingher - locurile ce aveau să-i fie zilnic prieteni nedespărţiţi...

Descoperise întâi grădina. Era a tuturor locatarilor curţii, dar nu-şi amintea să fi văzut pe careva din "cei mari" îngrijindu-se de ea. Stăpânii adevăraţi erau ei - puştanii - care pentru nimic în lume n-ar fi vrut să-i strice frumuseţea... Înghesuită între curtea comună şi magherniţele ce se înăbuşeau, era despărţită de ele doar de un grilaj scund de lemn putrezit; dar gardul viu, gardul adevărat care îl fascinase de când venise, era puzderia de nalbe şi tulpinile înalte de floarea-soarelui; înfloreau timpuriu, exuberant, ca într-o junglă, învăluind cu un văl protector toată grădina, ca un scut străjuind straşnic împotriva privirilor indiscrete din afară. Mai creşteau aici de-a valma, în bună înfrăţire, câţiva butuci de viţă-de-vie, proptită în araci scorojiţi ca nişte sculpturi delicate. Toamna scârţâiau lenevos sub greutatea rodului. Se pripăşiseră şi o mulţime de flori scânteind în toate culorile - cârcimărese li se zicea - un soc dezlânat şi un oţetar pipernicit de care se agăţau frenetic, ca şi pe calcanul cenuşiu al clădirii lui Gheorghiu, sute de ramuri de

iederă, ca nişte vene proeminente pe un trup bolnav; şi pretutindeni scaieţi şi bălării învălmăşite şi tăinuite în toate colţurile...

Însă altceva îl vrăjise mai mult pe Ion: într-unul din colţurile grădinii, acolo de unde se lăţeau maghernicele, se înălţa un pavilion, un fel se şopron sau mai curând ceea ce rămăsese dintr-o odaie cândva "podoabă" a magazinului învecinat; de acoperişul roz-pastel mai atârnau şi acum ornamente, în ghips năclăit de vreme, motive florale, capete de animale, figuri geometrice şi, proptită într-un colţ, ceea ce fusese odinioară o coloană ionică de pe care căzuse acum tot stucul. Grădina şi ruinele pavilionului alcătuiseră pentru Ion - de când sosise - un tot inseparabil, indestructibil, un vis aievea, lăsând o brazdă neştearsă în şuvoiul năvalnic al vieţii lui de copilandru al mahalalei bucureştene. Mai ales de aici, din grădina în paragină, ca dintr-un far, Ion descoperi o lume nouă, desţeleni dâre luminoase în existenţa amară a celor în mijlocul cărora trăia. Îl uimise cât de mulţi puteau locui acolo, în cele câteva căsuţe stâlcite în jurul curţii strâmte! Chiar a doua zi după ce sosise, tolănit în bălăriile cu miros aspru, sub potopul de foc al verii, Ion pândise cu nesaţ ce se petrecea în jurul lui, dincolo de micuţa grădină oropsită, în paragină, pe care o socoti de la început un fel de proprietate personală, unde totul îi era îngăduit - de la joaca cea mai nesăbuită până la reveria în care încremenea ore nesfârşite. Chiar lângă şopron robotea toată ziua o bătrână mătăhăloasă, scundă, cu o burtă uriaşă. Avea nişte ochi mari, bulbucaţi, blânzi. Lui Ion i se păru un fel de peşte pântecos, necunoscut, care-l privea dintr-o baltă sau acvarium. Stătea într-o cameră strâmtă şi joasă, cu pereţii de lemn şi podeaua din pământ argilos; patul şubred, de te mirai că nu se prăbuşeşte, ţoalele, soba de bucătărie, cele câteva vase şi cratiţe zăceau într-o dezordine indescriptibilă, de parcă le adunase atunci gârla; dar alături era o încăpere mai mare, curat - lună, din zid; acolo locuise ea cândva, însă fusese nevoită s-o închirieze; acum stăpâneau aici o femeie firavă, tăcută şi doi bărbaţi butucănoşi care plecau dis-de-dimineaţă şi se întorceau seara târziu. Atunci

prindeau să curgă sudălmile la adresa bătrânei: ba mâncarea nu era caldă, ba camera nu era bine măturată sau te miri cine ştie ce pricină; uneori, când erau chercheliţi, o mai şi băteau; şi loviturile răsunau grav şi strident, spărgând liniştea care domnea în curtea oropsită. În noaptea de vară, sub cupola înţepată de scânteierea stelelor, din patul de bălării al şopronului, în tăcerea brăzdată de ţârâitul greierilor şi de mireasma grea de nalbă, Ion auzea hohotele bătrânei şi parcă-i vedea aievea trupul mătăhălos zguduit de plâns. Poate de aceea o îndrăgise de la început şi tremura când zgomotele din casa ei se înălţau ca o ameninţare surdă care parcă i-ar fi primejduit şi lui existenţa; îi ura din toată inima, cu tot ce avea mai bun, pe bărbaţii grăsani, cârcotaşi şi răi...

Nu tot aşa ar fi putut spune despre doamna K. Locuia în două odăiţe învecinate cu cele ale bătrânei, dar care - spre curte - erau păzite de un geamlâc alcătuit din puzderie de gemuleţe cu rame de lemn putrezit. Păzite e cuvântul potrivit, căci pe doamna K. rar o vedea lumina zilei; şi nimeni din locatarii curţii nu ştiau ce făcea săptămâni întregi în camerele străjuite de geamlâc, totdeauna oblonite de nişte perdele groase, prin care razele soarelui greu răzbăteau. Ion o văzuse de mai multe ori din grădină. O femeie înaltă, uscăţivă, ciolănoasă, care se ţinea destul de ţeapănă pentru vârsta ei înaintată. Păru-i cărunt se îndura anevoie să albească şi-i cădea pe chipul pergamentos, brăzdat de riduri, ca o piele tăbăcită; buzele livide şi ochii negri, din care scânteiau adesea priviri zănatice, mersu-i legănat, alunecos, nesigur, totul contribuia să stârnească în jur o spaimă justificată şi să-i atragă - pe bună dreptate - reputaţia de "sperietoarea curţii". Când Ion o văzuse prima oară simţise furnicături în spate; se cuibărise teama în el şi fugise la maică-sa plângând în hohote.

Observase chiar el că doamna K. era ocolită ostentativ de toţi locatarii, a căror prietenie, de altminteri, n-o căuta; dimpotrivă, îi evita, mărginindu-se la relaţiile de strictă bună vecinătate. Maică-sa îi spusese că nu ştie nimeni mai nimic din viaţa ei şi cu ce îşi ducea traiul; n-o vizitau nici vecini, nici rude;

arareori pleca şi lipsea câteva zile; atunci tuturor din curte li se părea că se aşterne un val de linişte, de siguranţă, peste locuinţele lor, peste grădină, peste viaţa colcăitoare a mahalalei, ca şi cum un strigoi şi-ar fi părăsit sălaşul. Renume poate nemotivat, însă care se prinsese ca un scai de minţile celor de acolo.

Dar dacă bătrânele care locuiau în imediata apropiere a grădinii atrăseseră mai întâi luare aminte lui Ion prin înfăţişarea lor ciudată, alţii aveau să-i fie prieteni, zi de zi, ceas de ceas; cu ei avea să cearnă timpul în clepsidra lui nemiloasă. I-a întâlnit tot în grădină, descoperirea lui fericită, o adevărată insulă a lui Robinson, în colcăiala de viaţă din mahalaua bucureşteană. Câţiva copilandri, cam de aceeaşi vârstă cu el. Îi cunoscu în curând pe toţi, în grădina năpădită de miros de nalbă şi bălării, de oţetar şi soc: loc de întâlnire şi de joacă, loc sfânt, de tristeţi neînţelese şi bucurii nestăvilite, de taine ce le dădeau târcoale, sub semnul vieţii biruitoare ce creştea năvalnic în ei.

Cel mai mic se numea Iosilică - Josi, cum îl porecliseră toţi. Să fi avut şase ani; mic, îndesat, mai degrabă grăsuţ, blondac, tuns chilug, cu un cap rotund ca o bilă, cu urechile pleoştite şi faţa smeadă, cu ochii mari, albaştri spălăciţi, Iosilică era un taciturn; cu mersul lui, legănat, cu privirea senină, parcă întreba mereu oamenii, copacii, florile, lucrurile despre rostul aşezării lor acolo şi nu în altă parte, aiurea, unde imaginaţia sa fertilă le dăduse un sălaj, un adăpost împietrit. Fratele lui, Aron, mai mare cu câţiva ani, nu-i semăna deloc; înăltuţ, slăbănog, cu o faţă lunguiaţă, palidă, şi cu păr negru, cârlionţat şi zburlit, avea cuibărită în ochii căprui cu irizări fumurii o spaimă ce ar fi fost mai de înţeles la mezinul tăcut şi melancolic. Părinţii lor locuiau în fundul curţii, cu nişte rude bătrâne care semănau atât de mult între ele, încât vreme îndelungată Ion nu izbutise să le deosebească una de alta. Iarna stăteau cu toţii de-a valma, în două camere şubrede cu pereţii înnegriţi; iar vara, mama, copiii şi rudele îşi mutau scândurile de lemn, ce le serveau drept pat, într-o magazie mai încăpătoare, care le slujea şi de bucătărie. Tatăl era un lungan pirpiriu, tâmplar de meserie; copiii nu-l prea vedeau pe acasă, prins la lucru în atelierul unde muncea.

Maică-sa, înaltă şi slabă, cu frumuseţea ofilită de timpuriu din pricina sănătăţii şubrede şi a necazurilor, robotea toată ziua ca să gătească pentru soţ, copii şi liota de rude ce se aciuaseră la ei.

Josi şi Aron n-au fost singurii copilandri ai curţii pentru care grădina era un adevărat templu, un zeu căruia îi aduceau drept ofrandă prospeţimea vârstei lor fragede. Acolo, în zilele dogorâtoare ale verii, sub bolta de viţă cu rod în pârg, înfrăţită cu bălăriile şi iedera, în ruina pavilionului părăsit, străjuit de coloana stingheră, Ion i-a cunoscut şi pe Andrei şi Lenuţa, copiii unui mărunt funcţionar şi ai unei femeiuşti grăsane şi cochete, care locuiau tot în nişte odăiţe dărăpănate din fundul curţii. Andrei era cel mai zdravăn din copilandrii cunoscuţi aici; mergea de doi ani la şcoală şi impunea respect prin statura voinică şi vorba hotărâtă. Avea chipul roşcovan, cu nişte ochi căprui, vioi, cu irizări vineţii şi cu păr hălăciugă; sporovăia mult, mereu agitat, mereu gata de joacă; părea un ied zănatic, a cărui talangă răsuna totdeauna, grăbit, precipitat, îndelung. În schimb, surioara lui, deşi cu un an mai mică, crescuse ca un lujer de floare de seră; firavă, părea înspăimântată de tot ce avea ostentativ frăţiorul ei; cozi lungi aurii îi atârnau pe umerii strâmţi, iar deasupra ochilor verzi se boltea o frunte înaltă, frumos arcuită; uneori însă ochii de lişiţă aruncau străfulgerări stranii, neînţelese şi chiar agresive. Atunci Andrei tăcea îngrijorat. Aşa era Lenuţa: un fel de surdină la orice făcea Andrei; ea echilibra, potolea, dădea juste proporţii acţiunilor acestuia, valorificându-le, dându-le sens, golindu-le de prezumţiozitatea juvenilă sau de stridenţe, punându-le la unison cu tot ce simţeau ceilalţi copilandri.

***

Curând Ion legă cu ei o prietenie de vis. De altfel, şi toamna acelui an parcă fusese anume făurită pentru bucuria lor nestăvilită de a trăi: fără hotare, cernită în lumina diluată a unui soare blând, în care viaţa sta pe loc sau se prelingea alene fără

a-i simți limitele și trecerea cenușie spre iarnă.

Doamne, cum îndrăgise Ion grădina, un paradis, o junglă divină, o adevărată oază de basm: tulpinile de floarea-soarelui erau uriașe, adevărați baobabi, paznici neînfricați, care nu îngăduiau nici unui nepoftit să pătrundă în sfântul lor lăcaș; cârciumăresele, niște zâne, fiecare cu straie de altă culoare: verde, albastru, roșu, galben - toată paleta curcubeului; bolțile de viță-de-vie, unelte miraculoase ce ocroteau viața lor nesfârșită; nalbele, domni sclivisiți și parfumați; oțetarul - un fel de Păsărilă, schimonosit și deșirat: socul - un Sancho-Pancha, un bonom, un cumsecade, un ghiduș, care surâdea îngăduitor la toate năzbâtiile lor; iar scaieții și mărăcinii, pitici binevoitori și înțelegători. Numai iederele îl înspăimântaseră la început pe Ion. Parcă erau șerpi care se înlănțuiau, se încolăceau, se agățau obraznic, se înălțau insinuos și viguros pe zidul casei lui Gheorghiu și pretutindeni în grădină; dar și ele îi protejau de nepoftiți, așa că până la urmă totuși le îndrăgise; iar în fund, tainică, ascunsă, mândră, ruina pavilionului, "templul" lor și numai al lor, unde colcăiau zeii și diavolii, laolaltă, prieteni de joacă, pe care îi chemau să le țină tovărășie în tainele amiezelor și ale înserării, când se învălmășeau straniu mirosurile aspre ale florilor de nalbă, de oțetar și de soc, al cârciumăreselor și al lianelor de iederă, încingându-i cu lanțul lor de miresme.

De câte ori ar fi vrut să oprească clipa pe loc, acolo în paradisul lui, când fetița cu ochii de lișiță venea lângă el; o melodie neînțeleasă și singulară i se strecura atunci în suflet, intensificându-se mereu până la înălțimi nebănuite, vibrând în acorduri grave și prelungi, punându-i stăpânire pe tot trupul. Grădina devenea o orgă uriașă cu sunete năprasnice ce-i izbeau corpul firav, zguduindu-l cu un fior ciudat; și melodia tainică se înlănțuia cu mirosul aspru al florilor, iar tăcerea lui și a fetiței era un strigăt, un țipăt auzit doar de ei. Când ploua se adăposteau în pavilionul dărăpănat și un neastâmpăr straniu le dădea târcoale. Picăturile de ploaie dansau pe tavan acoperindu-le bătăile inimilor; își strângeau crispați mâinile și așteptau un eveniment cumplit; și doreau ca acele clipe să se prelungească în veșnicie...

***

Aşa treceau zilele pentru Ion în toamna aceea blândă, care părea să nu fie nicicând zăgăzuită de altceva decât de propria-i splendoare. Toată viaţa atât de năclăită în necazuri a celor din jur se destrăma pentru el până la neînţelegere, o uita în orele de basm petrecute cu cei dragi în grădina părăginită, unde visurile şi tot ce era taină în el prindeau contururi verosimile.

Către sfârşitul lui octombrie însă frunzele nalbei şi ale cârciumăreselor, ale viţei-de-vie, ale oţetarului şi socului prinseră să capete culoarea lămâii; lujerele de floarea-soarelui se veştejiseră; chiar iedera şi mărăcinii deveniseră ruginii. Pe pământul arid se aşternură covoare galbene, lăsând ici-colo pete negre ca nişte răni hâde. Când şi când soarele era brăzdat de nori subţiri care se înmulţeau şi se învolburau către seară. Rare ploi grăbite îi goneau adesea în casă. Noaptea se înstăpânea mai repede şi o tristeţe grea se aşternea atunci pe sufletele copilandrilor. Ion nu ştia ce se întâmplă cu el: mai să-l podidească lacrimile. Resorturi ascunse parcă se stricaseră şi bucuria din grădina magică se stingea alungată de demoni necunoscuţi până atunci.

***

Erau cu toţii în grădină când izbucni focul. De undeva din depozitul lui Gheorghiu. Flăcări mari luminară cerul în înserarea ce cădea alene. Ca nişte monştri uriaşi văpăile se încolăceau peste tot ce găseau în cale. Devorau cu nesaţ, hapsân: pavilionul dărăpănat, viţa-de-vie, oţetarul, socul, nalbele, lujerele de floarea-soarelui, mărăcinii, scaieţii şi curând căsuţele şi maghernicele din apropiere.

Fugiseră înspăimântaţi. Cu toţii: copilandrii uluiţi, neînţelegând de ce li se răpeşte grădina-minune, însăşi raţiunea lor de a exista; bătrânele şi bătrânii îngroziţi şi nedumeriţi; părinţii lor aruncând pe uliţă tot ce le cădea în mână.

Ion nu-şi mai amintea ce se petrecuse cu el. Gândurile i se

învălmăşiseră în minte, clocotind ca într-un vulcan. Adormise? Leşinase? Se trezise târziu, în toiul nopţii, într-o odaie din hanul lui Velicu. Îl mângâia privirea îngrijorată a mamei, bucuroasă că se deşteptase din somnul acela ciudat. Visase tot timpul o grădină într-un basm nespus de frumos...

1950

Madam Stanca

Nu ştiu nici acum ce vitregie a împrejurărilor ne aruncase - după primul război mondial - în fundătura aceea de mahala bucureşteană. Părinţii mei n-aveau o situaţie materială chiar atât de rea şi ar fi putut găsi o casă de închiriat într-un cartier mai acătării. Dar nu împlinisem nici şase ani şi pe atunci tot ce se petrecea în juru-mi nu căpătase un înţeles prea clar. Curând însă necazurile au venit puhoi şi viaţa înnămolită în suferinţă şi mizerie a prins contururi mai precise. Oricum, multe din întâmplările petrecute acolo mi s-au imprimat durabil în minte, lăsându-mi amintiri ce nu le-am putut uita niciodată. Şi dintre toate imaginile înrădăcinate adânc atunci, în mintea-mi proaspătă de copil, chipul lui madam Stanca îmi apare adeseori cu neostoită tristeţe şi nemărginit dor de plecare din mahalaua aceea blestemată.

***

Noua noastră locuinţă era pe o ulicioară care unea două străzi cu pretenţii urbane. Caldarâmul bolovănit cu pietre colţuroase nu cunoscuse vreodată canalizarea. De felinare nici gând. Când ploua glodul se alinia în straturi largi, îmbrăcând "pavajul" într-o mantie de cocă neagră. Zăpada umplea stradela de nămeţi, purificând-o parcă de amarul noroiului şi prafului ce o năclăise în timpul verii. Circulaţia devenea atunci o problemă vitală pentru locatari şi trebuia mobilizarea întregii mahalale pentru desfundarea ei. Ulicioara fusese uitată de Dumnezeu şi de toate vanităţile de estetică urbanistică ale primarilor Capitalei de după primul război mondial...

Către mijlocul ei se afla şi locuinţa noastră - două camere, o bucătărie, o magazie, primele, cu aspect mai curăţel, "la stradă". Un gard de fier ruginit şi vopsit în gri închidea ieşirea spre uliţă. Căci mai aveau acces nenumăraţi chiriaşi în curtea aşternută şi ea cu pietre colţuroase. O puzderie de căsuţe, de magherniţe, de magazii strâmbe, nezugrăvite, cu uşile de lemn peticite, cu geamuri sparte, îşi înălţau siluetele sfioase din acelaşi pământ bolovănit. Îşi găsiseră şi ele stăpânii, sărmane epave ale mahalalei, bucuroase că se putuseră aciua în mândra capitală a României întregite. I-am cunoscut, cu timpul, mai pe toţi. Figurile şi necazurile lor au fost pentru mine ca o trezire la viaţa aspră de mai târziu, în care leit-motive triste anunţau prevestitor o existenţă ce greu o puteam bănui pe atunci.

Totuşi, parcă figura doamnei Stanca, a lui madam Stanca, cum îi spuneau cei din oropsita mahala, mi-o amintesc mai bine, trăieşte mai clar, mai viu, în memoria mea decât a tuturor celor de acolo. Scundă, dar atât de corpolentă încât picioarele şi mâinile păreau accesorii inutile, avea un cap la fel de rotofei, ce i se proptea pe gâtul zdravăn, unde carnea era îmbibată de grăsime. Doi ochi albăstrui, cu expresia caldă de animal inofensiv, plini de o blândeţe fără margini, odihneau sub fruntea înaltă, frumos boltită. Părul bogat, soios, în care te izbeau firele cărunte, era împletit într-o coadă ce nu mi-aş fi putut imagina să fie aşa de lungă, cu atâta artă era strânsă într-un coc bine prins în ace. Un nas drept, plin, şi o gură frumos arcuită întăreau expresia de blândeţe a ochilor. Să tot fi avut cincizeci de ani pe vremea aceea, dar, pustiită de necazuri, îi dădeai cu uşurinţă şaptezeci. De trecutul ei nu ştiam nimic şi nici nu pomenea vreodată. Aflasem vag că bărbatul îi murise de mult; era un străin şi avusese odată stare bună, dar scăpătase după războiul cel mare; doar o linguriţă de argint, cu iniţialele frumos gravate, dintr-un serviciu descompletat, un aşternut din olanda cea mai fină, un ceasornic vechi de masă şi alte mărunţişuri - era tot ce mai scăpase de furia vânzării şi mai amintea de viaţa trăită cândva din plin. Rămâne şi astăzi pentru mine inexplicabil cum de se îngrăşase în asemenea hal, căci mânca totdeauna pe sponci.

Nu știu din ce trăia. O ajutam și noi, uneori; cred însă că nu rare au fost zilele când madam Stanca postea de-a binelea...

Dacă ea însăși era un specimen uman cu aspect singular, locuința sa era o raritate. Sătea cu chirie - ca noi toți - în două camere și un șopron, unde usca rufele, ținea lemnele iarna și îngrămădise fel de fel de boarfe. Cele două odăi puteau fi socotite piese de muzeu. Între ele exista o adevărată prăpastie, așa cum, poate, fusese și viața ei. Într-una, toată mobila și obiectele de aici le adusese parcă un pârdalnic și șăgalnic puhoi; un maldăr de zarzavaturi ținea tovărășie unei grămezi de cearșafuri și rufe curate; piepteni și perii de dinți zăceau aruncate pe mașina de gătit; pachete cu zahăr și făină stăteau vrăfuite împreună cu rochii bătrânești dantelate; două scaune șchioape se îngrămădeau pe o laviță, ce îi servea de pat. Toate de-a valma, într-o dezordine fără seamăn. Praful odihnea din belșug prin colțuri și pe madam Stanca nu prea mi- aduc aminte s-o fi văzut dereticând aici vreodată. În schimb, cealaltă odaie putea fi dată ca exemplu de ordine și curățenie. Patul înalt, cu polog, masa grea de stejar, scrinul de lemn cafeniu, lustruit, fotoliul vechi plușat - totul vădea o meticuloasă ordine până la pedanterie, care îți stârnea admirația, mai ales dacă vedeai încăperea cealaltă. De altfel, exista un rost bine cumpănit în truda ei zilnică: în camera îngrijită cu atâta sfințenie nu locuia nimeni. În afară de lungile ore consacrate curățeniei, nici chiar madam Stanca nu stătea vreodată aici; era socotită un fel de sanctuar, în care se trezeau toate speranțele, toate gândurile ei de mai bine, de evadare din uniformitatea necăjită a prezentului. Odaia aștepta de timp îndelungat oaspeți, pe adevărații stăpâni, pe singurii care meritau s-o locuiască, în închipuirea doamnei Stanca.

Căci se împliniseră câțiva ani buni de când unica ei fiică, mânată poate de doruri tainice - măritată cu un vlăjgan cumsecade, dar care nu izbutise să-și facă nici un rost - plecase în străinătate cu bruma de avere rămasă de la tatăl ce se prăpădise trudind din greu; "să facă avere", cum spuneau vecinii și cum era deplin încredințată și madam Stanca. Cu evlavioasă grijă

pentru ei, pentru zilele când avuţiţi şi fericiţi vor veni s-o vadă pe ea, năpăstuita, pregătea cu trudă odaia, deşi rarele veşti ce le primea nu păreau prea îmbucurătoare. Se stabiliseră un timp la Marsilia; apoi ştirile veniră, cu întârziere, de departe, hăt de prin continentul de basm al Americii de Sud, dintr-un oraş cu nume sonor ca în filmele pe care le vedea şi ea, uneori, în singurul şi dărăpănatul cinematograf al cartierului. În primii ani după plecare veştile erau mai optimiste: înjghebaseră o gospodărie, o mică fermă acolo, lângă oraşul cu nume sonor, şi treburile păreau să meargă binişor. Se cam înspăimântase ştiindu-i atât de departe, dar bucuria de a-i revedea "ajunşi" o copleşea. Îi visa noaptea şi prezenţa lor îi umplea existenţa, i-o făcea mai rodnică, i-o popula cu nebuloase speranţe într-un viitor mai sigur, mai sărac în griji şi mizerie. Apoi veştile nu mai sosiră deloc timp îndelungat, luni multe, iar în mintea doamnei Stanca încolţea mereu nădejdea că erau prea ocupaţi cu noua lor gospodărie ca să se mai gândească la ea; era totuşi fericită ştiindu-i acolo căpătuiţi şi mulţumiţi.

***

Dar într-o dimineaţă de toamnă târzie, când mahalaua era cufundată într-o pâclă deasă şi umedă, se trezi pe neaşteptate cu ei înapoi. Nu erau singuri; aduceau un plod, care de-abia împlinise un an şi scâncea în braţele mamei. Mai erau însoţiţi de o creatură ciudată, pe care greu a înţeles ce rost avea acolo cu ei. Un bărbat cam scund, bine legat, cu ochi jilavi şi o privire tare, cu chipul brun şi lucios, cu nasul ascuţit şi gura voluntară. Un meridional, un om de dincolo de ocean, din prea puţin cunoscutele meleaguri ale Americii de Sud. Fusese mare bucuria revederii. Madam Stanca crezuse că-i sosise zilele din urmă; mai să leşine; tremura din tot corpul şi inima parcă încetase să-i mai bată. E adevărat: fiică-sa şi matahala ei de bărbat nu se întorseseră avuţi, cum visase mereu bătrâna. Ba dimpotrivă, cele două geamantane pe care le se aduseseră şi hainele ponosite de pe ei arătau că înduraseră mult în ţinuturile acelea îndepărtate.

Despre traiul din ultimul timp vorbeau destul şi paliditatea Mariei şi ochii ei încercănaţi, cum nu-i avusese niciodată. Simţise o sfâşiere în piept, ca o gheară cuibărită acolo, dar îşi revenise la gândul că îi are acum iar lângă ea, că le va merge bine, că vor izbuti să-şi înfiripeze cu toţii o gospodărie cât de cât îndestulată.

Aşa viaţa prinse să aibă pentru madam Stanca alt ritm, altă cadenţă. Se străduia să nu-şi risipească iluziile, visurile, bruma de gânduri bune ce îi mai rămăsese; căci se schimbaseră mult, atât fiica, cât şi ginerele; nu mai erau aceiaşi pe care îi ştia înainte de plecarea lor în străinătate. În camera sclipind de curăţenie se instalaseră soţii cu leagănul copilului; îşi pierduse acum efluviile odihnitoare, care îi hrăneau speranţele făcând-o să îndure cu resemnare viaţa-i mizeră. Dimpotrivă, parcă fusese un blestem; ocări grele răsunau de acolo; uneori se certau într-o limbă necunoscută şi vorbele străine, ascuţite şi sonore, erau bice care o loveau şi îi însângerau sufletul.

Cât despre madam Stanca, trebuise să se retragă în şopron, să stea acolo de bine, de rău; căci în odaia ei se lăfăia, cu insolenţă, veneticul. E adevărat, nu mai domnea dezordinea, dar prezenţa omului acela îi îmbâcsea atmosfera cu nelinişti grele, îi tulbura mai rău apele sufleteşti, care se revărsau neputincioase, fără direcţie, fără rost, înglodând în semnificaţii grele întâmplarea cea mai anodină.

Maria găsise un serviciu într-un magazin de galanterie; iar vlăjganul de soţ fusese angajat într-un circ de mâna a treia pentru un "concurs de lupte greco-romane" ce avea să dureze toată iarna. Madam Stanca văzu curând pe gardurile ponosite ale mahalalei afişe în care era anunţat că ia parte la lupte şi "Niculae Georgescu, campionul Americii de Sud". O fotografie care îi înfăţişa ginerele aproape gol, doar cu o falnică blană de animal sălbatic pe el, completa anunţurile. Simţise, din nou, că se prăbuşeşte ceva în ea; caracterele negre ale literelor i se rotiră mult timp în faţa ochilor până să capete contururi precise; apoi luară proporţii imense, cuprinzând într-o haotică strânsoare totul: strada, casele, oamenii, pe ea. Nu se gândise niciodată că

bărbatul fetei sale o să fie "luptător de circ", sărman actor pentru pofta de spectacol brutal a vecinilor ei. Află că ideea fusese a străinului, care nu-şi găsise nici un rost; hoinărea toată ziua prin cârciumi; se întorcea beat şi madam Stanca auzi curând numai rele despre străinul pripăşit pe meleagurile bucureştene.

Simţise ea că numai el, cu mintea-i năstruşnică, stricase rosturile gospodăriei, înjghebată cu greu, acolo în ţinuturile îndepărtate ale sudului american; numai el îi forţase să-şi vândă mica fermă şi să peregrineze cu banii luaţi pe ea prin Europa, îmbătaţi de mirajul unor câştiguri ce nu le dobândiseră niciodată, dar care, în schimb, îi aruncase repede în mizeria de azi.

Era sigură acum - ceea ce bănuia de mult - că numai străinul, blestematul, fusese cauza tuturor necazurilor care se năpăstuiseră asupra lor; el prilejuise înstrăinarea Mariei de ea, toată umilinţa la care era supusă, căci acum nu era socotită decât o umilă bucătăreasă, o doică pentru copil, o servitoare "îngăduită" în casa ei, bună numai pentru nevoile gospodăriei. Astfel ura contra străinului răbufnea, surdă, greu stăpânită, clocotea aprig, ca o revărsare nepotolită, ca talazurile uriaşe ale mării în furtună.

***

Se împliniseră aşa câteva luni de la venirea lor. După primele zile ceţoase ale lui martie, un soare aprig se năpusti brusc înverzind bumbii negri ai copacilor, storcând pământul de resturile de zăpadă, făcând să răsară timid tulpinile florilor. Miresme tremurătoare în bătaia adierilor călduţe se ridicau de pretutindeni, umplând văzduhul cu iz tare de jilăveală, cu miros de scoarţă de pomi, cu odoare de ţărână proaspătă. Ulicioara parcă reînviase. O îmbiere la o altă viaţă, mai proaspătă, mai liniştită, stăruia pe feţele tuturor. Dar primăvara aduse şi terminarea contractului de "luptător" al vlăjganului de ginere; apoi toate străduinţele să găsească un nou angajament, o altă slujbă, fură zadarnice. Cât despre străin, îşi continua mereu

viața lui de vagabondaj și beție. Rămânea doar salariul de vânzătoare al Mariei, cu totul neîndestulător pentru a hrăni, a îmbrăca, a întreține pe toți cei din casă; mai ales copilul, care crescuse, cerea neostoită grijă și nesfârșită cheltuială; iar ochii Mariei, trudind acum și o bună parte din noapte, se încercănau tot mai tare; devenise și ea un fel de robot; îi pierise toate dorurile, i se măcinaseră toate avânturile. Începură zile triste, de sărăcie cumplită, de mizerie. Până și ginerele, atât de puțin receptiv la tot ce se petrecea în jurul lui, atât de hotărât la cârma voinței capricioase a străinului, era, de la un timp, trist, abătut. Privirile i se umezeau când scântecele copilului se tânguiau a foame, când mama venea noaptea istovită, pentru a pleca grăbită a doua zi dis-de-dimineață din nou la muncă. Scânteiau atunci priviri furioase spre odaia veneticului, dar se stingeau repede, ca stelele căzătoare în nopțile de vară. Doar străinul părea inconștient de tot ce se petrecea în juru-i. Era ca un cancer hapsân ce viețuia pe seama lor, cu obrăznicie, cu insolență.

***

Madam Stanca trăia într-o beznă. Viața aceasta era atât de departe de iluziile ce și le făcuse înainte de venirea lor. Fiecare grijă nouă, fiecare necaz îi sfredelea ceva în cap, îi distrugea o fărâmă de voință, de speranță, lăsa un vid, semăna pustietăți sufletești, îi măcina mereu timpul. Devenise aproape mută, în nepotolita strădanie de a împlini nenumăratele treburi gospodărești; doar un mecanism ascuns în mintea-i rănită înregistra inconștient, cu minuțiozitate de ceasornic, tot ce se întâmplă în casă. Observa prăpastia care se săpa tot mai adânc între ginere și străin; vedea bine cum se prăbușește, încetul cu încetul, și respectul temător al fetei pentru intrusul blestemat. Simțea clar cum lanțurile invizibile care îi țineau încătușați pe cei doi soți de atâta timp începeau să se frângă, să se rupă. Ura țâșnea atotcuprinzătoare, în locul ascultării oarbe din trecut. Și parcă o bucurie ascunsă, șuvițe de satisfacție se strecurau în sufletul bătrânei; uneori se transformau într-un pârâiaș de munte,

repede, gâlgâitor; alteori luau proporţiile unui şuvoi pustiitor, care părea că vrea să se reverse pretutindeni, să răvăşească totul. La capătul lui găsea, însă, în momentul acela, nimbat de o zare luminoasă, limanul speranţelor ei din trecut. Totuşi, o teamă surdă, ca un suspect tovarăş de drum, ca un spirit prevestitor de rele, însoţea asemenea gânduri. Bătrâna presimţea drama, cum simt animalele furtuna...

***

În adevăr, se întâmplă către sfârşitul lunii mai, într-una din serile acelea în care dorinţa exuberantă de viaţă a vegetaţiei, limpezimea cerului, toată dorinţa vie, arzătoare, spre împlinire, spre plenitudine a naturii, toată nepăsarea ei superbă contrastau izbitor cu suferinţa care rodea, ca viermii, în oropsita mahala bucureşteană.

Să tot fi trecut de zece. Locatarii curţii se culcaseră de mult. Stelele scânteiau într-un văzduh de cleştar; din grădina apropiată ţârâitul greierilor sfâşia tăcerea cu sunete punctate, întrerupte, monotone; florile de nalbă umpleau atmosfera cu miros aspru, sălbatic. Madam Stanca veghea în odaia soţilor, la lumina unei lampe cu flacăra tremurătoare, lângă leagănul copilului; se îmbolnăvise de câteva zile şi lipseau iar bani de doctor, de medicamente, de hrană. Maria nu venise de la serviciu. Afară, înaintea şopronului, în faţa unei mese şubrede, pe o bancă improvizată, vlăjganul de bărbat o aştepta; se ridica des şi mergea cu paşi înăbuşiţi la pătucul copilului; îl tulbură fixitatea rugătoare a ochilor şi fierbinţeala mâinilor; se întorsese nu de mult de la o nouă încercare inutilă de a găsi o slujbă şi gândurile i se învălmăşeau, îi zvâcneau în bolta capului. Copilul bolnav, lipsurile nenumărate din casă, mica fermă din colţul acela îndepărtat de lume, munca până la extenuare a nevestei, ochii ei încercănaţi, el, care nu izbutise să-şi facă nici un rost în viaţă - toate îi treceau prin minte, în galop, repede, haotic; însă, deasupra tuturor, străjuia chipul cu râsul sarcastic, hidos, al străinului; îşi auzi zvâcniturile inimii bătând nebuneşte în timpane.

Trecu un timp. Sosi şi Maria. Îi văzu umbra subţire înaintând pe caldarâmul curţii spre odaia lor. O simţi, apoi, lângă el, pe bancă. Îi era aproape teamă s-o privească. Îşi prinsese capul între mâini şi broboane de sudoare neagră îi alunecau pe frunte. Tăcerea stătea între ei grea, vastă, ca o pustietate fără margini, ca o iarnă nesfârşită.

În odaie copilul aţipise. Prin uşa întredeschisă i se auzea vag răsuflarea grea, bolnavă. Pe un scaun, alături, madam Stanca tot mai veghea. Pe peretele din fund umbra i se contura grotesc. Prin dunga palidă de lumină strecurată din cameră zărea pe cei doi de afară. Durerea lor mută îi înăbuşea orice înfiripare de gând, de speranţă, îi paraliza orice voinţă. Îşi făcea loc tot mai intens, mai de nepătruns, un vis adânc, prăpăstios ca o genună a iadului.

Curând îl auziră venind şi pe străin. Fredona o melodie la modă; băuse iar. Intrase ca întotdeauna cu larmă. Toţi tăcură. Însă bătrâna zări fulgerul care străluci un moment în privirea ginerelui. Pe figura străinului se brăzdase o grimasă răutăcioasă. Ridicase din umeri, apoi plecase în odaia lui. Se întoarse repede; aducea vin, pahare, o sticlă de sifon; le trânti pe masă, clătinându-se. Scântecele copilului răsunară din nou, deşteptând de-abia acum pe părinţi din muţenia încremenită de durere. Numai în sufletul străinului nu răscoli nimic. Umpluse paharele şi îi îndemna, strigându-le în limba lui, să bea cu el. Din colţul odăii, madam Stanca observă iar licărirea de văpaie în privirea vlăjganului. Apoi, în penumbra nopţii luminoase, îl văzu ridicându-se cu furie, apucând cu o sprinteneală pe care nu i-ar fi bănuit-o niciodată, sticla de sifon de pe masă. O repezi în capul veneticului. Lovitura fu înăbuşită, surdă. Nu se auzi nici un strigăt, nici un geamăt. Corpul fără viaţă se încovoie încet pe masa şubredă, care pârâi sub greutate. O zări parcă şi pe Maria lovind cu nesaţ cadavrul în dezlănţuirea oarbă a urei.

Apoi, bătrâna nu mai ştiu nimic, nu-şi mai amintea nimic. În mintea ei nu mai era decât un vălmăşag, fără sens, fără noimă, plângea şi râdea în hohote. Rostea cuvinte fără şir.

Pe cerul albastru-brun stelele sclipeau ca nişte ace de lu-

mină. Greierii continuau să țârâie monoton și intermitent. Mirosul sălbatic de nalbă din grădina învecinată împânzea mai tare atmosfera caldă a nopții cristaline de mai.

1950

Adolescență

Plouase toată ziua; către seară mai contenise; însă burnița și străzile orașului zăceau într-o pâclă deasă; luminile becurilor electrice nimbate de ceață erau pale, difuze; tramvaiele și autobuzele înaintau greu; cu farurile orbite de întunericul dens păreau niște moșnegi mari, care bâjbâiau și nu-și găseau drumul. Până și în marile blocuri din centru, învăluite în broboada burniței, viața parcă încremenise. Iarna nu se hotăra să cuprindă atotstăpânitoare Bucureștii, iar toamna nu se îndura încă să plece.

Vladimir Bucșan terminase ora de chimie. După despărțirea zgomotoasă de colegi aștepta acum tramvaiul în stația din fața Liceului "Lazăr". Simțea cum umezeala îi pătrunde încet prin palton, prin haină, prin flanelă. Își aminti astfel din nou chipul palid, expresia dăltuită de suferință a lui Alexandru Boldur, tatăl prietenului său Victor.

Firește, trebuie să-i fie iar rău, gândi băiețandrul, și se hotărî să treacă să-l vadă înainte de a se duce acasă, la gazda unde locuia.

Îl vizitase, de altfel, destul de des pe bătrân în ultimul timp, de când boala - un grav abces pulmonar - îl țintuise în pat. Se legase o prietenie strânsă; dispăruse între ei orice convenționalism, se risipise parcă diferența de vârstă și bătrânul păși curând, cu încredere, pe drumul scump al depănării amintirilor din trecut, al întâmplărilor pe care se așternuse colbul zilelor atâtor zeci de ani. Găsise în Vladimir un ascultător pasionat, deschis tuturor destăinuirilor și sfaturilor. Se împletise între pensionarul - în care viața amurgea repede - și tânărul licean, bâjbâitor la periferia vieții cu lentilele diformatoare ale unei

adolescențe îngrădite în prea multe lipsuri, o prietenie durabilă, o afecțiune trainică. După-amiaza, când Vladimir termina cele două ore de curs de liceu, bătea adeseori la poarta casei de pe străduța proaspăt pavată, care aspira grăbită la o modernizare prea mult invidiată. Dar noul cartier - Vatra Luminoasă, cum fusese denumit - cu locuințele rânduite geometric, cu grădinile care înconjurau fiecare casă, cu pavajele bine pietruite, nu avea înfățișarea "modernă" dorită atât de mult de edili. Părea mai curând un orășel din Ardeal, răsărit acolo nefiresc, între magherniţele care terminau şoseaua Mihai Bravu şi maidanele totdeauna decolorate, alburii, hotărnicind în partea aceasta capitala țării. Totuși, nu știu ce atmosferă de patriarhalitate, de liniște, de curățenie, îl îndemnase pe pensionar - când simțise că boala ce-l măcina de ani de zile se agravase - să se mute aici, pe o stradelă cu nume de erou uitat din timpul războiului independenței. Nici soția lui, nici chiar Victor nu doriseră, la început, să părăsească micul lor apartament închiriat într-un bloc din apropierea instituției unde avusese serviciul. Însă sănătatea tot mai șubredă a bătrânului îi determinaseră să accepte repede, cu înțelegere și abnegație. Așa că în curând pentru familia Boldur viața începu să se desfășoare în alt ritm, ca niciodată până atunci. Acum, existența lor se scurgea calmă, potolită, restrânsă doar la grija permanentă de însănătoșire, de ameliorare a stării bătrânului.

Lui Vladimir însuși cartierul îi părea o oază de odihnă. După orele încărcate de învățătură de la liceu, cu prezența mereu zgomotoasă a colegilor, după prânzul luat la gazdă, pentru el, crescut într-un sat din munții Buzăului, atmosfera din locuința bătrânului pensionar era un adevărat balsam sufletesc. Gândurile atunci i se limpezeau. Trepidația din centrul orașului, aerul îmbâcsit de praf, blocurile, care parcă se prăbușeau peste el, frânturile de cer, timide, întrezărite printre casele ce i se păreau imense, firmele cu reclame luminoase, antenele de radio, firele electrice ale tramvaielor, pietonii alergând după interese, vitrinele magazinelor solicitând insolit privirile - totul îl obosea. În schimb, aici, în cartierul acesta cu locuințe moderne și curate,

cerul era mai larg, ospitalier. În amurg, când se ducea spre locuința bătrânului, la capătul străduțelor paralele, geometrice, se zărea câmpia întinsă. Valuri roșiatice încununau orizontul și rambleul căii ferate, tăind zarea; păreau un simbol viu, încrustat anume pe cerul aprins al amurgului pentru a-i aminti mereu de locurile unde copilărise.

*

Acum era din nou în fața locuinței bătrânilor. După ce apăsă pe butonul soneriei încrustat în poarta simplă a gardului de lemn, Vladimir așteaptă îndelung până când Victor veni să-i deschidă. Îl izbi imediat figura lui îngrijorată, cu ochii înlăcrimați, gata să izbucnească în plâns.

- Tata e rău, e foarte rău. Doctorii nu cred c-o să mai învingă și criza asta, îl vesti Victor zorindu-l să intre înăuntru.

Când păși în vestibulul care ducea în odaia bolnavului, îl învălui un miros greu, de sudoare, tinctură de iod și puroi, pe care căldura înăbușitoare din cameră îl făcea mai pronunțat, mai tare. Bătrânul era așezat pe patul cel mare cu polog din dormitor, nu pe canapeaua scundă din sufragerie, unde-i plăcea să stea cu Vladimir și să pălăvrăgească ore întregi.

Unicul bec din odaie era acoperit cu o pânză și lumina se cernea tăindu-și greu drum în zăduful îmbâcsit de suferință. Vladimir nici nu-l zări, la început, pe bătrân. Auzi imediat însă gemetele precipitate, icnite, ca niște lovituri surde de ciocan, măsurate parcă de tic-tac-ul calm, indiferent, al pendulei. N-o observă nici pe doamna Boldur, ghemuită într-un colț. Deprins cu semi-obscuritatea odăii, Vladimir distinse curând chipul bolnavului. Îl înspăimântă paloarea și slăbiciunea feței; umerii obrajilor erau mai proeminenți și pielea i se chircise ca un pergament mototolit; gura se înțepenise într-un rictus; numai ochii holbau priviri înfricoșătoare și coșul pieptului se ridica și se umfla mereu ca o foaie.

De câteva zile de când nu-l mai văzuse, boala făcuse ravagii. Schimbarea asta prea bruscă, prea evidentă, îl uimi, îl îngrozi.

Băieţandrul nu şi l-ar fi putut niciodată imagina aşa. Pentru el, boala bătrânului nu era decât o realitate formală, lipsită de conţinut; avea doar mai puţină putere ca el, ca Victor, ca doamna Boldur, ca alţii. Atâta tot. Ceea ce nu însemna că bătrânul n-ar fi putut să povestească vreodată, cu glasul lui moale, cum numai el ştia; sau că s-ar putea vreodată să nu-i mai dea sfaturi, cum făcuse totdeauna de când venea în casa lor. Pentru Vladimir, bătrânul nu se putea schimba niciodată, în nici un fel, în nici un chip; amintirile, povestirile, sfaturile lui trebuiau să existe totdeauna, aşa ca străzile pe unde mergea, ca tramvaiele care circulă ziua şi se duc la depou noaptea, ca pădurea şi satul copilăriei lui - pe care ştia că le va găsi mereu acolo, undeva în munţii Buzăului, împreună cu părinţii lui - ca soarele răsărind dimineaţa şi apunând seara, ca anotimpurile succedându-se periodic, permanent.

Vladimir îşi dădea seama că tot ceea ce îl înconjura avusese pentru el un fel de fixitate, fusese ca o baltă în care se putea uita de aproape sau de departe, dar unde ştia că va vedea mereu aceleaşi imagini; ca şi cum n-ar fi putut pătrunde niciodată cu privirile dincolo de suprafaţa lucie a apei, ca şi cum totul ar fi fost ţintuit de suprafaţa ei. Gemetele precipitate ale bolnavului se transformaseră acum în horcăituri. Ochii se holbaseră mai mult, parcă ar fi vrut să se rostogolească din orbite; coşul pieptului se ridica mai grăbit, violent, spasmodic; dintr-un colţ al gurii un firişor de salivă murdară se prelingea încet, despărţind broboanele de sudoare de pe obraz. Ultimele picături de viaţă se scurgeau din trupul chinuit.

Dintr-un ungher întunecos al odăii se înălţă melopeic plânsul înăbuşit, sacadat, al doamnei Boldur şi al lui Victor. Doar tic-tac-ul pendulei monoton, calm, regulat, ireversibil, răspândea o plasă de indiferenţă peste zbuciumul din cameră.

Vladimir înţepenise cu mâinile pe pologul patului. Parcă stătea de o veşnicie. Ochii holbaţi ai bătrânului îl priveau, dar nu-l vedeau. Băieţandrul simţea doar cum sângele îi bate năvalnic în bolta capului. Părea, însă, că totul prinde să aibă alt sens pentru el. Dacă mâine va veni iar aici, poate nu-l va mai găsi pe

bătrân; poate nu-i va mai depăna din nou, cu voce blândă şi caldă, amintiri colbuite de timp, sfaturi, povestiri; poate doamna Boldur sau Victor nu-i vor mai ieşi în întâmpinare la poartă; poate când se va duce acasă, în munţii Buzăului, în vacanţă, nu-i va mai găsi pe părinţii lui lângă vatra în care pâlpâia totdeauna un foc mocnit; poate şi ceva din armonia asta cu aparenţa atât de fixă a vieţii pe care o ducea s-ar putea cândva schimba; poate casele vor fi dărâmate, poate tramvaiele nu vor mai putea circula, poate chiar oraşul acesta, cu blocurile mândre, cu locuinţele lui sărăcăcioase, cu spitalele şi cazărmile, cu fabricile şi birourile, cu tot ceea ce avea bun şi rău, urât şi frumos, ostentativ şi calm, s-ar putea schimba, ar putea să nu mai existe.

Horcăitul bătrânului era acum mai rar, mai încet; părea un fum care se pierdea în zare. Dar Vladimir nu-l mai vedea, nu-l mai auzea; numai cortini grele se ridicau şi-i cădeau mereu în faţă.

***

Vladimir nici nu-şi dăduse seama când fugise din casă. Afară începea să se lumineze de ziuă. Burniţa, care îmbrobodise oraşul, se ridicase de-a binelea. Nori grăbiţi brăzdau şi învolburau cerul, dezvăluind, ici colo, pete de un albastru curat. În aerul proaspăt al dimineţii casele parcă înviau din mohoreala ultimelor zile. Vladimir însuşi era altul, cu totul altul. Un simţământ ciudat, necunoscut, îi pusese brusc stăpânire pe întreaga fiinţă: un calm nemărginit ca o mare lucie. Furtuna prin care trecuse cu puţin timp înainte îi sădise o încredere în el pe care n-o avusese nicicând înainte. Nimic parcă nu mai avea fixitatea care îl înspăimântase de atâtea ori. Păşi hotărât prin maidanul clisos de la capătul străzii. Câteva mănunchiuri de raze, sfioase, îi luminau chipul. Vedea clar, în faţa lui, o apă imensă, nesfârşită, întinzându-se pretutindeni, iar el, timonier dârz, îşi purta luntrea peste valurile aurii.

1945

Chemarea mamei

Andrei părăsise spitalul la stăruința rudelor și contra voinței medicilor, care căutau să-l convingă că starea sănătății lui este încă precară, șubredă, că leziunile nu s-au închis pe deplin, că nu era o faptă cuminte reîntoarcerea sa în îndepărtatul orășel de provincie, unde amintirea morții mamei lui continua să dăinuie vie în fiecare peisaj, trăia în orice obiect folosit de ea, în fiecare om cunoscut cândva. Acceptase să plece totuși, din nevoia adâncă pe care o avea adeseori să se reîntoarcă în locurile unde sensibilitatea lui vibrase mai intens, mai profund, mai aproape, poate, de realitățile ultime.

Uitase în timpul drumului, în tren, că merge la unchiul și mătușa lui. Se simțea străin acolo printre călătorii îngrămădiți; se străduia să înlăture cu încăpățânare orice i-ar fi putut destrăma liniștea aceea în care imaginile mamei odihneau încă netulburate; dorea să fie cu totul absent la ce se întâmplă în jurul lui, la toate senzațiile venite din afară, de la lumea de care se temea, în care se simțea acum atât de singur. Într-un târziu găsi un loc într-un compartiment; se așeză timid, obosit; nu găsea nici un cuvânt, nici un prilej în care ar fi putut stabili o legătură între el și ceilalți călători; figurile lor îi apăreau, prin pâcla de fum a vagonului, în ritmul sacadat al trenului, prăfoase, inexpresive. Ar fi vrut să poată să se desprindă de toată realitatea imediată, să evadeze din atmosfera cețoasă, să-și păstreze în întregime, pe deplin, tot bagajul de gânduri din trecutul apropiat, singura lui rațiune de a fi.

Observă, apoi, cum ochii mari, negri, ai unei doamne din compartiment îl fixau stăruitor; i se păru că sunt privirile mamei ce se uită la el, ca la un animal rar și ciudat sau ca la o ființă

coborâtă din altă lume. Era din nou stingher, nevolnic, incapabil să trăiască în mijlocul celorlați. Închise ochii și se simți mai bine în singurătatea beznei lor.

***

Nu știa când ajunsese în gara orașului de provincie. Căutase să fie nefiresc de vesel cu rudele ce veniseră să-l primească. Dar apropierea de casa părintească îi risipise toată dispoziția aceasta factice. Casa copilăriei, înconjurată de o curte mare, spațioasă, i se părea acum un adevărat spital; scăldată în atmosfera sticloasă a după-amiezei geroase, vechea locuință tăia contururi geometrice pe fondul plumburiu al cerului. Acolo - nu de mult - clipele se înlănțuiseră nesfârșite, în scurgerea bolii mamei lui, iar mai departe, în timp, copilăria se depănase tristă, monotonă, banală. Inima prinse să-i bată mai repede; valurile de sânge le simți năvălind intens în poarta tâmplelor. Trecu prin curtea cu pământul bătătorit, așa cum ai traversa un cimitir, cu teamă și respect. În casă nu mai găsise nimic din atmosfera sărbătorească de Crăciun, care îi încântase anii copilăriei, umplându-i de odihnitoare fantasme. Nu-l întâmpină - ca altă dată - nici primirea gălăgioasă a rudelor venite din București, nici sclipitorul brad tradițional, nici glasul ascuțit al aparatului de radio și al unchiului travestit în Moș Crăciun. Îl alină însă liniștea de acum din dormitorul mătușii: candela lumina blând și palid un Isus plin de viață și de mișcare. "Ca în tablourile lui Tintoretto", gândi Andrei. Din semi-obscuritatea bibliotecii portretul unui strămoș îi zâmbi cu bunătate și dragoste. Se plimbă prin odăile împăienjenite de întuneric și lumină, dezlegat un moment de amintirile trecutului, cu pasul neregulat, tremurat și atent, temându-se parcă de umbra lui, de obiectele care păreau că îl privesc compătimitor și ironic, pe el, care vibra în viață inutil, fals, ca o vioară dezacordată. Își dădea seama că alături, într-o cameră învecinată, îl așteptau mătușa, unchiul, verii; se dorea acolo; își repeta cu stăruință că trebuie să se ducă; dar știa, prea bine, că fiecare vorbă ar fi sunat, în momentul acela, ciudat, că

ar fi semănat, iar, tristeţe în sufletele tuturor; îl supărau privirile pline de întrebări ale rudelor; îl sâcâia caracterul de sărbătoare al zilei, în oraşul acela cu viaţă de automat, de care îl legau atâtea proaspete chinuri trecute. Va mai putea exista sărbătoare în viaţa lui? Totul îi părea ceţos, tulbure, dezarticulat. Avu impresia că e obligat să reia o existenţă străină, că e forţat să se integreze în ea, pe când el o duşmănea, îi ura ritmul monoton şi straniu.

Se hotărî să încerce să se culce.

Ceruse insistent să nu doarmă în casa părintească, cu dorinţa de a fi singur şi cu temerea ascunsă de a nu-şi împrospăta amintirile. Îşi puse paltonul pe umeri, îşi înnodă cu grijă fularul alb. Afară cerul senin şi aerul rece erau mai aproape de el, de singurătatea lui, de gândurile lui. Se înălţă pe vârful picioarelor, întinse mâinile, primi cu nesaţ mângâierea vântului; se simţi un moment stăpân pe el, învăluit, purtat către o viaţă mai sigură, mai puţin îmbâcsită de incertitudini. Privi cu atenţie jocul fluturilor în lumina becului electric şi se îndreptă agale spre locuinţa unde trebuia să doarmă.

Clădirea este situată în apropiere. Unele camere serveau în timpul cursurilor şcolare de internat pentru elevii unui gimnaziu industrial din orăşel. Era o casă mare, numai cu parter, cu două coloane şi fronton la uşa de intrare, cu specificul acela desuet provincial, care mai păstra încă melancolii, nostalgii revolute; cu înfăţişarea ei de statuie antică, părea îmbătrânită, nu atât pentru că fina cenuşa a vremii aruncase şi asupra-i pulberea sa, cât mai ales - poate - fiindcă acum între zidurile ei viaţa nu mai colcăia ca în trecut, ascunzând atâtea prăbuşiri şi drame. Pereţii odăilor fuseseră vopsiţi în alb; bănci negre şi strâmte luaseră locul mobilelor elegante; prin colţuri străjuiau docil războaie de ţesut, aparate mecanice, manechine, martorii cotidieni ai strădaniilor elevilor. Andrei trecu pe lângă odăile amenajate în dormitor; îi aminteau spitalul; îl copleşi iar trecutul recent al bolii lui, al mamei, al suferinţelor lumii întregi, apăsând greu, ca o trenă de plumb; se simţi din nou nevolnic, neputincios în faţa valului de amintiri proaspete; intuia că vor

lovi din nou năvalnic, implacabil şi îl vor înlănţui într-un şuvoi nepotolit, inevitabil. Grăbi pasul şi ajunse în odaia ce îi era pregătită. Era o cameră mobilată simplu - cu un pat de fier, chiuvetă, scaune, un cuier, cu pereţii goi de orice tablou, spoiţi de curând cu var alb, improvizată pentru dormit; îi păru lui Andrei că seamănă cu o celulă de închisoare sau cu o încăpere de hotel mizer. Când deschisese uşa avusese impresia că aerul încălzit vibrase; întorsese butonul electric, cu timiditatea unui străin într-o casă nouă; lumina palidă a becului îi proiectase caraghios umbra înaltă, prea mare, voluminoasă, frântă de cuierul ce se interpunea. Începu să se dezbrace cu atenţia încordată; mişcările îi răsunau în podeaua de lemn în ecouri aspre, ascuţite. Nu era nimeni în toată clădirea în noaptea aceea de Crăciun. Andrei crezu, un moment, că se afla în mijlocul unui pustiu, că e prea singur, că nu poate găsi dincolo de el nici un ajutor, nici o scăpare, că va trebui toată viaţa să-şi plimbe mereu existenţa într-o lume de fantasme. Privirea îi alunecă şovăitoare, nesigură, în golul întunecos al ferestrei, în penumbra vag luminată din apropierea geamului: văzu aievea acolo toată grădina care înconjura casa în căldura tremurătoare a verii, cu bălăriile crescute neregulat, cu cei câţiva copaci ce se înălţau strâmb, cu roadele crescute artificial, nefiresc, cu gardul înconjurător din scânduri putrezite sau prăvălite pe pământul negru.

Ca o nălucă, silueta mamei traversă grădina. Părea mai înaltă; îi făcu un gest calm, împăciuitor, chemător. Andrei avu din nou sentimentul că totul se învârte în jurul său; că masa, scaunele, cuierul, zidurile se dizolvă, îşi pierd materia concretă din care erau alcătuite.

Ridicând privirea i se păru că odaia este înconjurată de vid, de alte substanţe, deosebite de acelea ale lumii, ale vieţii - de tot ce alcătuia fiinţa lui.

Se trezi lângă pat, se aşeză cu greutate, îşi sprijini capul pe spetează de fier şi învârti cu o mişcare de robot butonul electric. Întunericul, care îl învălui, îl făcu să tresară; îşi auzi respiraţia precipitată şi neregulată; în piept aerul gâlgâia înăbuşit, umed; hârjâia ceva în coşul gâtului. "Voi avea din nou o hemoptizie" -

îl străfulgeră lucid lui Andrei. Își dădu seama clar că boala exista, nu dispăruse, era prezentă - nu numai fiziologic - dar se impregnase în fiecare gând, în fiecare acțiune. Imaginile începură să alerge nebunești. Sala de operație, întâi învăluită de fum, de ceață, se contură tot mai clară, mai limpede. Privirile doctorului-șef și ale sorei aplecate concentrat asupra sa, expresia îngrijorată a secundului, mișcările lor rigide și repezi, instrumentele de metal care străluceau supărător; razele lor se jucau sâcâitor pe figura lui pală. Apoi reveni, ca un leit-motiv, camera spitalului, acolo unde timpul se fărâmițase înnegrit de suferință și neliniști. Simți durerea în piept, mai ascuțită, mai apăsată, respirația mai gâlgâitoare. În odaie aerul se încălzise, devenise parcă gelatinos. O lumină vagă, difuză, străbătu de undeva, de departe, prin geamurile de sus ale ferestrelor; se proiectă în bezna îmbâcsită de căldură, se lăți, prinse forme în atmosfera fluidă. Privirea lui Andrei se înțepeni într-un punct al peretelui, ca pe un ecran invizibil. Treceau acolo convoaie nesfârșite de oameni: toți erau în alb, extraordinar de palizi, corpurile păreau transparente, de cenușă, fără viață; mergeau cu pași regulați, greoi, domoli, într-un ritm sacadat, obsedant, monoton, către o țintă cunoscută. Numai figurile aveau o expresie de nespusă blândețe și seninătate. Păreau că îl cheamă. Frica i se cuibări, deodată, cu furie în toate gândurile. Apoi, la fel de brusc, apele sufletești se potoliră. Avu sentimentul clar al destrămării materiale, al dezintegrării lui și, totodată - viu, pustiitor de viu - zvâcniră ca dintr-un resort ascuns dorințe nerealizate, clipe de mulțumire trăite cândva, obligații neîmplinite. Totul se învălmăși într-un amestec fără noimă.

Undeva, în piept, un sfredel continua să roadă cu nesaț; inima galopa nebunește, apoi înțepenea, apoi iar galopa...Tusea răsună din nou, întâi înceată, seacă, gâlgâitoare, ca un preludiu, ca o apă ce-și face greu loc printr-o vegetație luxuriantă. Reîncepu - după câtva timp - cu toată furia, zgâlțâind organismul până în cea din urmă fibră, golindu-l de orice picătură de forță, îmbinând într-un iureș aprig gânduri și imagini, învolburând cu roșeață pătura albă a patului.

Când conteni, Andrei simți viața scurgându-se din el, ca dintr-un robinet uitat deschis. Dar de pretutindeni îl înconjura o liniște adâncă, o liniște albă ca un nesfârșit pustiu de gheață. Iar din golul imens se desprinse silueta binecunoscută a mamei. Chipul îi surâdea cu o neasemuită blândețe. Parcă îl aștepta...

1951

Sfârşit de vacanţă

Prin fereastra deschisă, întinsul mării îşi pierduse pentru Elena proporţiile, volumul, orice valoare concretă. Îngemănarea dintre apă şi cer se sudase în mintea ei atât de strâns, că orizontul împurpurat nu mai era decât o pată de culoare; mare şi văzduh nu mai existau decât ca elemente contopite de-a valma într-un singur tot, inseparabil, indefinibil, ca o realitate de vis. Totul, de altfel, făcea ca vila să odihnească sub un clopot de linişte. Copiii plecaseră dis-de-dimineaţă la plajă, iar ea întârziase să deretice puţin prin casă. Ceilalţi chiriaşi părăsiseră şi ei locuinţa. Tăcerea domnea acum deplin, la marginea localităţii scăldată sub soarele binefăcător al mării. Economiile soţului le permiseră anul acesta să vină să-şi petreacă luna de concediu în frumoasa staţiune de pe ţărmul Mării Negre. Era, desigur, un motiv şi sănătatea copiilor destul de şubrezi pentru vârsta lor; căci Sanda împlinise 10 ani, iar Maria trebuia să aibă în curând 12, deşi nu părea nici una de etatea pe care o avea. Chipurile palide, umerii uşor aduşi înainte, trupurile plăpânde arătau că au nevoie de îngrijiri. Doar în ochii lor mari, negri, viaţa mocnea viu, prea de timpuriu.

Dar gândul ascuns care o îndemnase mai ales să stăruie să vină aici era viaţa din colţul acela depărtat de ţară, viaţa de automat a lui Paul, a ei; caracterul de eveniment ce-l lua fiecare fapt neînsemnat în orăşelul de provincie; munca fără preget a soţului, vizitele făcute aceloraşi cunoştinţe, mereu aceiaşi oameni ale căror obiceiuri erau ca o casă nelocuită în care colbul odihneşte pretutindeni, nescuturat de nimeni. Toate dădeau existenţei ei o nevoie de evadare, de aerisire a atmosferei de care era prinsă cu lanţuri nevăzute. Firesţe, era Paul. Nu ar fi făcut

el toate sacrificiile pentru ea? Nu se trudea să-i satisfacă toate dorințele, să-i creeze condiții de trai îmbelșugat? Ținea la el. Nu ar fi putut afirma că-l adoră, dar era legată de soțul ei printr-o afecțiune durabilă, onestă, uniformă, calmă. Știa că o iubește, că viața lui s-ar prăbuși fără ea, s-ar vălmăși ca frunzele pomilor smulse de vântul toamnei și risipite pe toate drumurile. Și erau copiii. Nu-i iubea destul oare? Ana se cutremură, parcă un fulger ar fi brăzdat deodată văzduhul. Nu-și închina lor toate gândurile? Nu și-ar fi jertfit oricând, orice, numai să-i știe mulțumiți, cu viitorul asigurat? Era totuși undeva, într-un colț al sufletului, un gol, un vid pe care nu îl putea umple cu nimic, ca un pustiu inexplicabil în mijlocul unei grădini. Îl simțea uneori dureros, ca o rană deschisă. Căuta să arunce peste el vraful grijilor cotidiene, să-l acopere cu truda, cu munca necontenită pentru copii, pentru soț și casă. Dar din pustietatea golului lucea, adeseori ca un far puternic într-o noapte cețoasă, o neliniște surdă, înăbușită, ce o prăbușea în gânduri fără noimă, fără sens, care-i risipeau preocupările de toate zilele.

Îmbătrânesc, gândi Elena, și privirea îi lunecă fără să vrea în oglinda dulapului de lângă fereastră.

În costumul de baie în care se îmbrăcase pentru a se duce la plajă, corpul se contura clar și nimic nu arăta că avea 35 de ani; își păstrase zvelțețea, liniile se îmbinau armonios și, bronzată de soarele mării, pielea păstra o prospețime tinerească. Ovalul feții, puțin alungit, da chipului o expresie distinsă; un păr negru străjuia fruntea boltită sub care din ochii blânzi, albaștri, amigdalați, privirile se rostogoleau, când voalate de melancolii grele, când indiferente și calme ca șuvițele unui râu de șes. Nasul drept și gura geometric arcuită arătau totuși o voință dârză diluată de un zâmbet indulgent în colțul buzelor.

Când întoarse capul dinspre oglindă se trezi parcă dintr-un vis agitat. Elena observă, pentru prima dată în dimineața aceea, amănuntele perspectivei din fața ei. Soarele se ridicase pe boltă; semăna acum cu o tipsie de argint; departe marea se contopea cu cerul într-o pâclă alburie; reflexele înseși ale apei erau acolo în larg, sidefii; doar aici, mai aproape de țărm, se albăstreau pal,

decolorat; tremurătoare, mici valuri se smălțau în bătaia soarelui, în nuanțe argintii, verzui și vinete. Se vedea și un colț din plajă. Pe nisipul cenușiu pâlcuri, pâlcuri de sezoniști în costume de baie, tolăniți pe halate, pături sau corturi improvizate; ici-colo câțiva intraseră în apă. Armonia de culori pastelate, învălmășite cu negrul bronzat al corpurilor, pe întinsul purpuriu al plăjii, fura, în lumina dimineții, privirile ca într-un caleidoscop. Atmosfera nu se încinsese; razele soarelui, albe, difuze, se lățeau pretutindeni, atenuând contururile, ascuțind simțurile, răscolind dorințe și răspândind peste tot o lene adâncă, instinctuală. Elena se simți și ea cuprinsă de vraja locului și gândul că trebuie să plece peste câteva zile i se cuibări vrăjmaș în suflet. Îi reveni iar în minte viața monotonă din orășelul de provincie.

Afară, în fața casei, pe șosea, o căruță trecu scârțâind. În praful care îl stârni, Elena zări vag silueta înaltă a tânărului din vila alăturată, care sosise ieri în localitate. Îl mai văzuse o dată. Îl știa: o izbise ochii cu reflexe verzi pe chipul acela brun, bronzat frumos, părul negru închis, statura proporționată, expresia caldă a figurii. Brusc, pustiitor, împleti existența ei cu a lui. Se văzu lângă el. Îi explica în cuvinte grave, serioase, ce făcuse în ultimul timp, ce cărți citise.

Ar fi vrut ca drumul să fie lung, să nu se mai termine. Așa cum e numai în basm sau în vis. Își înlătură cu asprime gândurile. Aranjă câteva lucruri în odaie; strigă gazda; îi mai dădu câteva lămuriri pentru masa de prânz și se pregăti grăbită să plece.

***

- Bine ai venit, mamă, o întâmpină Maria pe plajă. Copila jubila de bucurie la vederea ei.

- Începusem să fiu îngrijorat, adăugase Paul și privirea căută cercetător și blând să afle cauza întârzierii.

- Credeai că m-am rătăcit?, răspunse Elena și pe figură i se schițase timid un surâs vag. Am mai aranjat prin casă și am

pregătit pentru prânz, completă, şi vocea-i păru că are o rezonanţă ciudată, falsă, ca a unei străine.

Ar fi vrut să găsească un cuvânt cald, care să risipească grija bărbatului, să împlinească bucuria fetei, să aştearnă uitarea peste gândurile care o însoţiseră stăruitor şi în drumul spre plajă. Să spargă tăcerea aceea ce putea fi grea de înţelesuri pentru soţ şi copii.

Se întinseră cu toţii pe pătura în care corpurile se mulau, ca într-un tipar de ceară. Soarele arunca acum săgeţi ascuţite peste trupurile care cerşeau viaţă, sănătate, plenitudine. Marea îşi schimbase culoarea, decolorându-se. Devenise de un verde spălăcit, învăluit de boarea umedă a căldurii, ca de un nimb fluid.

Elena îşi plimbă distrată privirile pe întinsul plajei şi dogoarea îi dizolvă voinţa, îi tulbură succesiunea gândurilor pe care le dorea. Alături, un grup gălăgios de copii căuta să înfrângă, prin zgomotul lor, toropeala care se infiltrase, ca un virus, în corpurile tuturor.

Mai încolo, câteva actriţe de revistă bine cunoscute vorbeau în şoaptă cu doi domni; unul înmonoclat şi slab, cu nas acvilin ca o pasăre de pradă; celălalt gras, butucănos şi inexpresiv, cu nişte ochelari mari de soare, făcea cu mâinile noduroase gesturi largi, dizgraţioase. Elenei îi apărură grotesti cu pretenţiile lor de masculi siguri de ei.

Apoi nu mai obervă nimic. Era ea însăşi un bulgăre de căldură, o părticică de soare zvârlită acolo pe nisipul arzător. Îi atrase atenţia, într-un târziu, un grup compact ce se formase într-un colţ al plajei. Zări şi pe Paul, iar curând o văzu pe Maria alergând spre ea.

- Mamă, vino repede! strigă de departe. Sanda a alunecat după faleză, e rănită. Elena nu ştia când ajunsese acolo. I se păruse o veşnicie cei câţiva zeci de metri ce trebuise să-i parcurgă. Iar în cap îi uruia parcă o moară hodorogită. Nici o idee nu i se înfiripa clar, logic, în minte. Erau numai fragmente de gând, sclipiri de fraze, care se aprindeau şi se stingeau repede în bezna îngrijorării. Fusese într-un suflet lângă copilă.

Culcată pe o bancă, Sanda avea întipărită pe chip emoţia căderii. Elena o cuprinse într-o privire caldă. Copilul se învioră la vederea mamei şi ochii îi luciră de bucurie, de siguranţă. În jurul ei, lumea aceea multă, aglomerată ca la un spectacol, o intimidă şi mai tare.

- Nu vă temeţi, doamnă, i se adresase în acel moment tânărul din vila învecinată, care cercetase până atunci cu atenţie, profesional, unul din picioarele fetiţei: - Nu e nimic grav. E scrântit puţin. Trebuie pus câtva timp într-un bandaj şi se va vindeca repede. Oricum, s-o ducem acum acasă.

O luă chiar el în braţe păzind cu grijă piciorul vătămat. Aşa, cu trupul bronzat, sculptural profilat pe albastrul decolorat al mării, tânărul i se păru Elenei o zeitate, o minunată zeitate marină, o creaţie perfectă a apei, corp şi suflet din viaţa ei tumultuoasă. Plecară spre casă. Paul indică drumul. Fetiţa între timp îşi căpătase voioşia. Se răsfăţa şi se ruga să nu fie ocărâtă. Tatăl o mângâia. Numai Elena parcă amuţise. Acum, când grija i se risipise, vocea tânărului îi răsună în ecouri prelungi. Era armonioasă, caldă şi totuşi cu un timbru grav, ca o talangă de munte, ca un clopot ce cheamă credincioşii la biserică. I se infiltră în gânduri, în suflet, ca leit-motivul unei simfonii. O auzi tot timpul pe drum, pe când vorbea cu Paul. Se recomandase Raul Ionescu. Era în ultimul an la medicină şi îşi pregătea lucrarea de doctorat. Dăduse apoi amănunte asupra luxaţiei. Le spusese toate simplu, cu seriozitate, cu deplină conştiinţă a datoriei ce o avea de împlinit.

Acasă improvizase, cu atenţie şi pricepere, din câteva scândurele şi nişte batiste, un bandaj pe care îl aplică pe piciorul fetiţei, după ce îi fixase, mai întâi, articulaţiile călcâiului. Asistaseră cu toţii. La urmă, căutase să le înlăture din nou îngrijorarea.

- Nu, doamnă, credeţi-mă. Nu aveţi nici un motiv să fiţi necăjită. E o simplă luxaţie. Poimâine va putea merge, fără nici o putinţă de îndoială.

I se adresase din nou şi privirile ochilor verzi o descoperiră atunci parcă pentru prima dată. Lunecaseră repede şi cer-

cetător peste "schort"-ul scurt şi se opriseră stinghere undeva în podea.

- Mulţumesc, domnule, mulţumesc sincer pentru toată amabilitatea care aţi arătat-o!, se grăbise să răspundă Elena şi vocea îi răsună convenţională, aspră. De altfel peste două zile plecăm, completase aproape fără voia ei, fără nici un rost aparent.

Pe figura tânărului zări o fugară încruntare a sprâncenelor, o uşoară licărire de regret în priviri. Elena le primise cu nesaţ, ca un aer sănătos, bun. Paul îi mulţumise şi el călduros, iar studentul promisese că va trece a doua zi să-şi vadă mica pacientă.

***

Prezenţa tânărului brăzdase în sufletul Elenei cărări de argint, altoise sentimente noi. Îl revăzuse a doua zi. Venise să desfacă bandajul fetiţei, care putea acum merge cu uşurinţă. Fusese şi Paul de faţă. Câteva momente lipsise. Stăruise să-i întâlnească privirile; îl simţea cum îi spionează mişcările, cum ar fi vrut mereu, timid, dar hotărât, să găsească prilej de vorbă, să-şi prelungească şederea. Plecase însă repede, stingherit de atmosfera convenţională în care lâncezea conversaţia. Pretextase că trebuie să mai revadă fetiţa a doua zi. Nu venise însă dimineaţa şi Elena socotise că uitase.

Era acum, la această oră a amurgului, singură în toată casa. Paul se dusese să cumpere bilete de la gară. Copiii întârziau jucându-se pe plajă. Peste două zile se termina concediul soţului şi trebuiau să plece.

O tristeţea grea, de plumb, îi cobora în suflet, cu fiecare moment care o apropia de ora plecării. Întârziase să facă bagajele, ca şi cum ceva important ar fi urmat să se întâmple în viaţa ei, ceva care să rupă zăgazul monotoniei şi să menţină vie, constantă, bucuria aceea ce i se revărsa în suflet. Era ca o auroră, care îi lumina, îi încălzea viaţa. Se temea însă să se gândească la această bucurie neaşteptată, s-o explice, s-o precizeze clar şi netemător. Îi era frică de tot ce părea că renaşte în ea, de tot ce

ar fi putut schimba obiceiurile cotidiene, care parcă nu-i mai aparţineau.

Îl zări deodată pe student, urcând dinspre plajă. Pe fondul clar al mării îi apăru, iarăşi, ca o minunată zeitate a apelor, ca o statuie antică răsărită din nesfârşitul cuprins. Simţise inima ca o pasăre care se zbate în colivie. În porţile tâmplelor auzi sângele, de asemenea zvâcnind nebuneşte. Îi deschisese singură uşa. În cadrul porţii apăruse din nou ca o arătare de basm. Ar fi vrut atunci să-l urmeze oriunde, să-l asculte orbeşte. Îl întâmpinase însă mândră, simulând o nepăsare politicoasă. Îl invitase în casă. Ochii de catifea verzui îmbrăţişaseră cu o privire caldă scrinul, oglinda de toaletă, patul, toată intimitatea camerei legată de prezenţa ei. Întrebase firesc de starea Sandei; se bucurase sincer că e bine. Vocea răsunase calmă, odihnitoare. Urmase apoi o tăcere lungă, grea, apăsătoare ca preludiul unei furtuni.

Iată, îi străfulgera Elenei, ar fi suficient un gest, o privire a mea şi poate... Gândul dispăru repede acoperit de imaginea blândă a figurii lui Paul. Răsăriră deodată chipurile copilăroase ale Mariei şi Sandei; se uitau la ea grav şi interogator. Îi apăru în minte şi casa lor din orăşelul de provincie, grădina cu răsaduri de flori frumos aranjate, cu pavilionul de iederă, unde luau masa vara, cu pomii încărcaţi de fructe, cu perdeaua de salcâmi, prin care dealurile brăzdate de ţarini se conturau pe fondul ceţos al munţilor din depărtare. Se revăzu robotind în odaia ei, în bucătărie, aşteptând venirea lui Paul, pregătind plecarea fetiţelor la şcoală. Îi reveniră în gând şi orele calme ale serilor de iarnă; soţul lucrând la birou; iar ea cu Sanda şi Maria răsfoind cărţi ilustrate în dormitor, trântite pe divanul din preajma sobei. Ar mai fi putut vreodată să se uite drept în ochii lui Paul? Să-i înfrunte privirea cinstită, care nu cunoştea insinuări şi ocolişuri? L-ar mai fi putut îndemna să se străduiască cu sârg să muncească fără preget, ca să asigure copiilor o educaţie aleasă şi un viitor lipsit de griji? Şi ar mai fi avut curajul să explice Sandei povestirile morale din cartea de citire, iar Mariei să-i lămurească cu inimă curată întrebările iscoditoare?

Cu un gest scurt, Elena rupse tăcerea. Vorbele căzură sfârtecând liniștea ca picăturile unei ploi repezi de vară. Drumul ei era hotărât. Anunță pe tânăr că trebuie să plece neapărat mâine dimineață și e nevoită să facă bagajul. Îi mulțumi încă o dată cu fraze artificiale, convenționale. Își exprimă regretul că nu-i și Paul acasă, să-i arate și recunoștința sa. Tânărul se uitase uluit la obiectele din jurul lui, la ea, la amurgul care năvălea în odaie, ca un văl roșiatic. Apoi îi căutase privirea, rugător, cerșindu-i aproape prezența. Brusc se scuzase și se grăbise să părăsească vila.

***

Mult timp după plecarea studentului, prin fereastra deschisă Elena privise marea. Din larg se stârnise un vânt rece. Valuri din ce în ce mai mari se loveau de țărm; se spărgeau cu un zgomot înăbușit, surd, împroșcând aerul cu spumă ivorie. În depărtare, unde se scufundase discul soarelui, cerul era încă roșu aprins. În curând însă nori subțiri, plumburii, ca niște lame de oțel, brăzdară orizontul. Marea deveni albastră-închisă, aproape vânătă. Perdelele înserării coborâră repede. Întunericul învălui perspectiva din fața ei. Câteva lumini de pe un vas jucară câtva timp, depărtându-se la orizont. Sufletul Elenei se golise parcă de gânduri. Pe drumul urmat de licăririle vaporului, care se pierdea în mare, i se păru însă că ei îi vor fi totdeauna interzise plecările. Auzi mai pronunțat, mai clar, valurile lovind sacadat stâncile falezei. Părăsi repede fereastra și începu să pregătească bagajele pentru plecare...

1954

În adăpost

Când a început din nou urletul sirenei, valurile ei prevestitoare năvăliră peste tot, semnalând panică, colectivizând spaima, făcând să domnească pretutindeni frica, descumpănind omenescul din viaţă şi aruncându-l ca pe o unealtă stricată, nefolositoare, în colţurile cele mai depărtate ale conştiinţei. Şi totuşi, avioanele veneau de o lună de zile, la aceeaşi oră, ca distribuitorul de ziare, ca factorul, ca lăptăreasa. Toţi ştiau: dar obişnuinţa asta o deprindeau greu, ca o doctorie pe care refuzi mereu să o iei, cu îndărătnicie, cu ostentaţie, cu ciudă.

Printr-una din ferestrele care răspundea spre stradă - de aici de la primul etaj al casei unde locuiau părinţii ei, acum evacuaţi într-un sat din Ardeal - Ana avea perspectiva întregii pieţe din faţă. Tocmai sosise în dimineaţa aceea la Bucureşti ca să ia pensia bătrânului său tată. Sub arşiţa lui iulie, oraşul i se păruse apatic, înăbuşit sub grijile mărunte, cotidiene, lipsit de viaţă, ca târguşoarele de provincie în care copilărise în anii trecuţi, atât de apropiaţi.

Dar acum, la urletul cu ecouri sinistre ale sirenei de alarmă, Ana rămăsese uluită lângă pervazul ferestrei. Jos, piaţa, care câteva momente înainte era posomorâtă şi pustie sub zăduf, părea cuprinsă de febră, de un adevărat delir.

Tramvaie, autobuze, camioane, căruţe, faeitoane, biciclete, tot felul de vehicule, goale sau încărcate, apăruseră parcă din pământ. Ca la un semn magic goneau înnebunite în direcţii contrarii, mânate spasmodic de aceeaşi dorinţă. Sute de oameni, bătrâni, femei şi copii, purtând valize cu pături, cu scăunaşe, cu sticle, cu te miri ce, împestriţaseră piaţa doar în câteva momente. Etajele blocurilor uriaşe din centru îşi aruncau mereu afară

locatarii, rămânând goale, sterpe de toată intimitatea lor, paznici solidari ai amintirilor ce locuiseră în ele.

De jos din piață nu mai ajungea până la Ana decât un vuiet confuz. Dangătul clopotelor, șuieratul fabricilor, uruitul tramvaielor, claxonatul mașinilor, strigătele birjarilor și ale căruțașilor, scâncetele copiilor, plânsetele femeilor - nu mai erau decât un freamăt, peste care plana, ca un permanent răget hidos, urletul sirenei de alarmă.

Apoi, la fel de repede, după încetarea prealarmei, peste piața din fața ei se așternu liniștea ca un voal de basm. Tot tumultul nestăvilit de viață se potoli ca prin farmec, tot ce era existență se scurse parcă dintr-o dată în adâncul pământului. Piața rămase stingheră, hilară și tristă, ca o scenă după terminarea unui spectacol. Un vagon de tramvai gol, părăsit, fără vatman, fără pasageri, uitat în mijlocul drumului, era ca o jucărie nefolositoare; un cal șchiop ce picota târa alene o căruță hodorogită, în sensul în care circulația nu era permisă; o motocicletă zăcea proptită de un gard; chioșcul de vizavi își oferea ziarele și revistele oricui, căci vânzătorul fugise la adăpost și nu mai avusese timp să le strângă; o pisică străbătea tacticos strada, mirată că n-o goneşte nimeni; băncile scuarului, proaspăt vopsite, erau goale și obloanele magazinelor fuseseră trase numai pe jumătate, în grabă, privind acum spre stradă, ca niște ochi orbi.

Parcă nicicând omul nu fusese stăpânul acestora: al caselor, al tramvaielor, al obiectelor din locuințe; parcă niciodată nu-l ascultaseră și-i executaseră ordinul. Absent, totul își reluase inerția primară, geologică; totul vorbea limbajul tăcut al firii, spunea cuvintele greu descifrabile ale unor legi necunoscute. Și soarele își vărsa mereu potopul său de arșiță, nepăsător față de o frământare ce o socotea nepotrivită.

Pentru Ana, bâjbâitoare la hotarele adolescenței, contrastul acesta violent între tumultul de viață care crescuse în proporții nemăsurate acum câteva momente în fața ei și liniștea asta fără limite, apăsătoare, îi dezvăluia înțelesuri noi. Parcă pentru prima dată trăia adânc, în șuvoiul furtunos al vieții marelui oraș,

o izbea răsuflarea lui spasmodică, îi simţea suflul de viaţă şi de moarte, forţa-i şi neputinţa. Dar gândurile i se risipiră curând, sub tumultul spaimei. Un uruit dur, uniform, monoton, împânzi văzduhul. Avioanele de bombardament soseau. Cu greu Ana se smulse din contemplaţie. Părăsi în grabă locul de lângă pervazul ferestrei şi coborî în adăpostul de pământ din grădina locuinţei.

***

Adăpostul era o groapă dreptunghiulară, destul de adâncă, având pereţii întăriţi şi acoperiţi cu bârne. Puţin încăpător, fusese construit doar pentru folosinţa locatarilor casei, care, cei mai mulţi, nu se mai grăbeau să se adăpostească în el, în ciuda bombardamentelor masive din ultimul timp; preferau pivniţele blocurilor din apropiere sau fugeau în împrejurimile oraşului.

Când Ana se îndreptă spre adăpost, pârâitul scurt al mitralierelor şi bubuitul surd al tunurilor antiaeriene se auzeau clar întretăindu-se cu vuietul greoi, continuu, atotcuprinzător, al avioanelor de bombardament ce se apropiau. Apoi, îndată, departe în înaltul văzduhului, Ana le zări. Zburau liniştite, câte trei, şase, nouă, în grup, puzderie de libelule albe, strălucind orbitor în lumina de foc a soarelui. Proiectate pe azurul cerului, încadrate de nouraşii bombelor care explodau în apropierea lor, păreau nişte jucării minunate ale unui joc, căruia nu-i cunoşti regulile.

Cuprinsă de spaimă, Ana coborî repede în adăpost, unde erau doar câteva persoane. La lumina pală a unei lămpi de gaz, le distinse chipurile. Văzu întâi, într-un colţ, timizi, ghemuiţi unul lângă altul, pe o bancă şubredă, pe cei doi bătrâni evrei, soţ şi soţie, care locuiau într-o cameră modestă dintr-o casă din apropiere. Scunzi, cu ochii mari încercănaţi, aşa cum stăteau izolaţi în fundul adăpostului îi aminti o pictură veche - un Rembrandt sau un Breughel - pe care o văzuse cândva într-un muzeu. Bătrâna semăna şi cu bunica ei, care murise de mult; observase asta de câte ori venea la maică-sa să mai schimbe câte un sfat gospodăresc; aceeaşi vorbă potolită moldovenească,

aceleaşi poveţe grijulii, aceeaşi vagă cochetărie în pieptănătura, în rochiile totdeauna curate ce le îmbrăca, în mersul sigur; iar bătrânul părea ales pe seama ei, nu numai după statura-i scundă; liniştit şi harnic, el avea pentru nevastă-sa un fel de venerație, care era recompensată cu prisosință de grija ce aceasta îi purta bătrâneții sale şubrede. Călătoriseră cândva şi prin străinătate, dar acum trăiau din ce le trimiteau când şi când cei doi feciori care plecaseră de mult din Bucureşti; şi viața se scurgea pentru ei monotonă, calmă, aşa cum îşi doriseră bătrâneţile. Însă deodată războiul şi nenumăratele bombardamente deasupra oraşului împroşcaseră spaimă în existența lor modestă, fără pretenții, cum fusese până atunci.

Era în adăpost şi doctorița, nevasta profesorului, care şedea în aceeaşi casă cu părinții ei. Ținea strâns în braţe copilaşul, pe care taică-său - acum departe pe front - de-abia avusese timp să-l vadă. Înaltă, cu un păr negru lucios, care-i încadra fruntea larg boltită, cu ochi pătrunzători şi câteva dungi adânci brăzdându-i obrajii, chipul ei exprima suferință şi amărăciune, dar şi multă vigoare şi hotărâre. Ana nu ştia prea multe despre ei. Se mutaseră de curând în Bucureşti, când soţul său obținuse o catedră; amândoi munceau de atunci fără preget şi prin bunătatea lor câştigaseră curând respectul tuturor celor din cartier. Acum războiul îi despărțise, iar grija fără margini pentru soţul plecat şi copilaş risipise mulţumirea în care trăise până atunci.

Mai era în adăpost şi o femeie slăbuţă, pe care nu o văzuse niciodată în împrejurimi. Să tot fi avut 40 de ani, dar tenul ofilit, umerii obrajilor ieşiți în afară, rochia peticită dezvăluiau o muncă neistovită, necazuri care apăsau greu şi rodeau ca un sfredel zilnic, continuu, ca o povară de care nu se putea scăpa.

Se pripăşise într-un ungher şi un cățel negru cu pete albe, lânos, cu urechile mari, pleoştite, care-i atârnau ca nişte foi de dovleac.

Ana îi cuprinse pe toți cu privirea ca într-un caleidoscop; cu mintea înceţoşată de spaimă, toți cei din adăpost îi apărură ca într-un panopticum.

Vuietul avioanelor de bombardament se auzea acum mai aproape. Era ca o greutate imensă ce apăsa asupra oraşului, asupra lucrurilor, asupra sufletelor. Curând se distinse clar şi explozia bombelor aruncate din văzduh; sfredeleau blocurile, casele, tot ce le stătea în cale; lovit, pământul gemea, horcăia cu vaiete înăbuşite, surde, mai dese sau mai rare, după cum cădea plasa de bombe ale avioanelor.

În adăpost, câteva fragmente dintr-o clipă domni liniştе; liniştе diafană, străvezie, transparentă, sensibilizată până la paroxism de frică, de spaimă, aparţinând parcă numai lor, celor de acolo şi în care nu pătrundea nimic din infernul de afară. Era o liniştе de vid, ca într-un clopot de sticlă izolat, ca într-un univers aparte. Apoi deodată canonada tunurilor antiaeriene şi zgomotul asurzitor al bombelor care explodau izbucni cu mai multă violenţă, sparse liniştea din adăpost şi o risipi în toate ungherele.

Din colţul bătrânilor se desprinse cuvinte repezi, de neînţeles, triste, monotone, o rugă istovită, izvorâtă bolborosind din fundul pământului, neumană, ireală. Pe chipurile lor nu mai era întipărită teama; exprimau o seriozitate gravă, o înţelegere adâncă. Se auzi totodată, din alt ungher, de unde stătea femeia palidă, un soi de melopee, la fel de tristă şi monotonă. Litaniile se străduiau să taie luminos spaţiul adăpostului, să arunce parcă o sfidare infernului de afară şi să învăluie protector pe toţi cei de-acolo. Apoi copilul scânci şi el prelung, slab, temându-se parcă să frângă drumul cristalin al rugăciunilor. Ana auzi şi un soi de geamăt înfundat al căţelului. Zări un moment chipul grav al nevestei profesorului, absentă parcă la tot ceea ce se petrecea în jurul ei, strângând doar crispată copilaşul în braţe.

Bubuiturile provocate de exploziile bombelor se auzeau acum aproape de tot. Nu mai erau înfundate, înăbuşite. Vacarmul părea destrămat, fragmentat în sunete distincte, pe care le putea percepe fiecare. Ca într-un film care rulează cu încetinitorul. Anei i se părea că toţi cei din adăpost trăiau momentul când undeva în văzduh se apăsa pe un buton şi se declanşau bombele din trupul avionului; că trăiau vagabondarea bombe-

lor în spațiu și că simțeau contactul lor sfredelitor, ucigător, cu pământul acolo unde erau ei, acolo unde se interferaseră acum câteva existențe ce smulgeau vieții roadele ei amare.

Îndată în adăpost nu se mai auzi nici litaniile bătrânilor și ale femeii, nici scâncetul copilului, nici geamătul cățelului. Nu mai percepeau nimic, nu mai exista decât tumultul asurzitor al vacarmului, ca o suprarealitate ce cuprinsese în vălmășagul ei pe toți cei aflați în adăpost, care nu mai formau decât o singură ființă, legată indisolubil sub semnul unei aceleași solidarități, dizolvând total pasiuni, vanități, dorințe, necazuri, suferințe și bucurii. Bătrânii care călătoriseră îndelung, doctorița care descifrase atâtea din tainele bolilor, femeia care-și înecase viața în durere, adolescenta care bătea acum la porțile existenței, copilașul în care abia pâlpâia viața - erau uniți în groapa săpată în pământ, așteptând muți, crispați, semnul invizibil care putea să deschidă poarta spre Marele Necunoscut.

***

Momentele acestea i se părură Anei o veșnicie, ca o mare imensă căreia nu-i vedea țărmurile. În clipele următoare o mână nevăzută puse surdină vacarmului; parcă într-o noapte tenebroasă pâlpâiau lumini, străluceau torțe, făclii. Se auzea distinct cum avioanele se depărtau, dar canonada le urmărea ca un nimb acustic.

Toți cei din adăpost se vedeau parcă pentru prima oară. Se simțeau existând fiecare aparte, plenar, dar înfrățiți totuși sub povara pericolului ce-i unise câteva momente mai înainte. Chipurile bătrânilor exprimau acum seninătate; se vedea după expresia lor cum cobora încet și umbra preocupărilor cotidiene. Doctorița se așezase obosită pe bancă; își sărută copilașul și câteva lacrimi i se prelinse pe obrazul brăzdat. Femeia slabă râdea și parcă uitase de toată truda ei neistovită; cățelul schelălăia gudurându-se vesel.

Curând părăsiră cu toții adăpostul.

***

Lângă pervazul ferestrei, Ana privea din nou piața din fața casei. Arșița se înteţise mai tare. Valuri de foc se năpusteau aprig asupra pământului. Aerul îmbâcsit de căldură şi praf devenise o licoare scămoşată. Pe o bancă din scuar dormita un bătrânel lung şi slab; cartea pe care o citea îi căzuse alături şi pieptul i se ridica grăbit, ritmic. Vânzătorul de ziare moţăia şi el în chioşc. Magazinele de vizavi nu fuseseră deschise după încetarea alarmei. Când şi când, un trecător traversa domol piața împins parcă de resorturi electrice. Rar trecea câte un tramvai, tăind alene cu uruitul lui tăcerea prăfoasă. Marele oraş zăcea apatic, înăbuşit de zăduf. Numai în cimitirele lui se mai aduseseră câțiva zeci de morți; spitalele se mai aglomeraseră cu sute de răniți; sub dărâmături zăceau alți oameni, sfârtecați, pulverizați, iar în case şi blocuri se dezlănțuiau mereu alte patimi, creşteau alte vanități, se împleteau alte uri...

Viața marelui oraş continua ca o imensă corabie călătorind spre necunoscut, purtând destinele locatarilor ei sub spaima suverană a războiului absurd.

Anei i se păru că prin fereastra peste care trăsese storul, dinspre piața pustie din fața ei, se înălța totuşi un cântec cu accente vesele şi dure, vioaie şi triste, asemenea odăii unde se afla; întunecoasă, dar prin geamurile căreia răzbăteau, ici şi colo, razele viorii ale soarelui torid de vară.

1945

Ioana

Parcă ieri am cunoscut-o pe Ioana. Era o dimineaţă cum nu fusese de mult. Clopoţeii albi ai salcâmilor îşi răspândeau parfumul şi cerul tremura înfiorat de adieri calde. În curţi şi grădini pământul se zvânta alene sub razele molcome ale soarelui şi ici-colo fire de iarbă răsăriseră privind curioase spre azurul nesfârşit al cerului. Ferestrele larg deschise primeau cu nesaţ toată prospeţimea aceasta îndelung aşteptată şi pe chipurile oamenilor citeai, ca într-o carte deschisă, o dorinţă nestăvilită de viaţă.

Bucureştii lepădaseră şuba grea a iernii şi îmbrăcaseră straie noi, ca un copil ce vine prima dată la şcoală.

Nu-i vorbă, dimineaţa era atât de frumoasă şi pentru că tocmai ieşisem atunci din spital şi aveam în faţă o săptămână bună de concediu, după care trebuia să mă întorc la regiment; dar frontul hitlerist pârâia din toate încheieturile şi credinţa că sfârşitul războiului se apropie prindea rădăcini în toate inimile.

Aşadar, cu simţământul acesta nedesluşit, de voioşie tulburată de teamă, mă trezisem în tramvaiul ce mă ducea spre casă vorbindu-i Ioanei ca unei vechi cunoştinţe. Mă mir şi acum de unde am găsit atâta curaj. Nu eram prea arătos în tunica strâmtă ce-mi strângea trupul subţire, iar pantalonii bufanţi şi jambierele petrecute peste bocanci mă făceau nespus de înalt şi firav; după atâta zăcere în spital, faţă mi-era ca de ceară şi numai privirile le simţeam avide de viaţă, scânteind înrourate sub bolta sprâncenelor.

Ioana îmi apăruse ciudat de frumoasă pe scaunul din faţă.

Avea ceva nespus de atrăgător în părul de cărbune ce-i cădea în plete, în ochii lucind ca un smalţ negru, în tenul alb şi mat, ca

al unei figurine. Măruntă, în taiorul gri, simplu, bine strâns pe şolduri, scoţându-i în evidenţă trupul mic şi armonios, părea când stăpânită de o nestăvilită dragoste de viaţă, când frământată de nelinişti grele.

Poate tocmai această împlinire a bucuriilor şi tristeţilor ce zăceau ascunse în noi răscolite aprig de războiul pustiitor, sub semnul primăverii grăbite ce răzbătea prin ferestrele tramvaiului - m-a făcut să-i adresez cuvinte de destăinuire ca uneia ce o ştiam de mult. M-am trezit spunându-i, ca şi cum mi-aş fi vorbit mie însumi, că vremea încântătoare parcă îşi bătea joc de existenţele noastre. I-am mărturisit că o boală grea mă scutise de prima linie a frontului, că fusese rănit de schijele unei bombe de avion ce explodase în cancelaria unde eram furier şi că ieşisem tocmai atunci din spital, după atâta amar de ani petrecuţi în puturoşenia concentrărilor şi a războiului.

Tot timpul cât vorbisem Ioana se uitase la mine cu priviri în care pâlpâiau nepotolite îngândurări. Brusc îmi luase mâinile, cuprinsă parcă de o teamă neaşteptată. Am coborât împreună şi am prins să mergem agale pe aleile Cotrocenilor, spre Grădina Botanică. În dimineaţa însorită, sub puzderia de confeti ale florilor de castani şi salcâmi, glasul Ioanei era straniu de melodios. Îmi amintea cântecul senin al acelei Solweig, minunata întruchipare nordică pentru care mereu călătorul Peer Gynt statornicise o patimă necuprinsă ca nesfârşitul fiordurilor norvegiene. Când fluidă şi limpede, când învăluită şi catifelată, vocea era încărcată de armonii ca un cântec voluptuos şi optimist.

Părinţii Ioanei muriseră de mult într-un îndepărtat sat din Moldova, mistuiţi de o boală grea. Îi ştia numai din fotografiile cu înfăţişări convenţionale; pe maică-sa - cu pometii proeminenţi, ţeapănă, în iia neagră, tivită cu horbote, iar pe taică-său - cu o pălărie mare, cu boruri late, care adumbreau în orbitele afundate nişti ochi migdalaţi. Apoi copilăria tristă şi mizeră într-o mahala bucureşteană, unde fusese crescută de o rudă săracă, funcţionară la poştă. Trai fără bucurii, mereu cu grija zilei de mâine, povară greu de suportat, cenuşie ca un sfârşit de toamnă în care zilele se împotmolesc ca într-o mocirlă.

Cu nespuse greutăți - uneori privându-se și de hrană - izbutise să urmeze o școală de meserii și obținuse un post de laborantă într-o fabrică. Zilele războiului îi stăviliseră dorința nepotolită de învățătură, dragostea de cunoaștere, hotărârea dârză de a-și croi singură un drum în viață, un drum însorit pe măsura unei alese sensibilități bântuită prea de timpuriu de griji și necazuri.

***

Stăteam singur în odăița mea, care mi se părea acum un adevărat paradis. Caisul și nucul din curticica din fața casei îmbălsămau aerul cu parfumul lor aspru și de timp îndelungat nu fusesem atât de mulțumit. Uitasem zilele mohorâte ale frontului, nopțile nesfârșite de spital, studiile neterminate, viitorul nesigur, tot ce făcea ca viața mea, ca a atâtor altora, să atârne de un invizibil fir de păianjen al morții.

După lungile zile cețoase, vlăguit și doborât de boală, mă legasem din nou așadar de tot ce mă înconjura cu otgoane grele; și pretutindeni, ca printr-o pânză străvezie, o vedeam pe Ioana.

Ioana! Venise în același taior simplu gri, care-i scotea în evidență atât de armonios trupul mărunt și chipul cu ochii și păru-i de cărbune. Așa cum fusese cu o zi înainte! Doar când și când privirile îi străluceau ciudat, ca și cum o văpaie se aprindea înăuntru. Corpul Ioanei, ce încântare! Ce minunată vioară din care am înălțat melodii nedescifrate până atunci, ca un imn de bucurie ce înfruntă vremea! Și din camera mea strâmtă, în amurgul acela de primăvară, în înserarea ce cobora alene împânzită de miresmele pomilor în floare, am prins a ne desluși mai bine ascunzișurile sufletești și să ne țesem gânduri de viitor, în care existențele noastre se legau trainic, pășind spre zări luminoase.

În jocul anilor ei tineri, războiul, cu grijile și ororile lui, pusese pete întunecoase, descumpănind o fire dârză, chibzuită de la natură să fie echilibrată și ponderată.

Așa mi-am explicat îngândurările care puneau uneori

stăpânire pe Ioana. Când tristețea se risipea, găseam în Ioana o prietenă de neprețuit, plină de exuberanță și optimism; un adevărat izvor de voioșie, pe care o împărțea darnică; stăteai în preajma ei ca la o umbră binefăcătoare după un drum greu, sub un soare dogorâtor. Ce energie, ce vitalitate uluitoare avea în momentele acelea!

Așa am cunoscut-o pe Ioana în zilele prea scurtului meu concediu, în primăvara aceea înnoitoare! Am fost împreună în fiecare zi și fiecare zi mi s-a părut o veșnicie de lumină, plină de prezența ei!

Iată însă că sosește și sorocul plecării mele. Războiul socoteam că era pe sfârșite și urma ca peste puțin timp să ne revedem. Trebuia să-mi iau licența și nădăjduiam să obțin un post de profesor și cu ce brumă câștiga și ea puteam să pășim înainte în viață.

***

Acum stăteam din nou împreună în odăița mea. De mult înserarea coborâse alene, încărcată de miresmele pomilor. Uitasem să aprindem lampa. Ramurile învolburate ale caisului din fața ferestrei deschise se proiectau ireal pe pereți! Ciorchinii de umbră ai florilor tremurau la adierile molatice ale vântului de primăvară. Mirosul salcâmilor stăruia pretutindeni, ca o ceață invizibilă. Când și când pașii unui trecător destrămau repausul nefiresc al firii. În cameră, penumbra catifela totul: cărțile din bibliotecă, scaunele, masa, dulăpiorul. Ioana se trântise pe pat. Țigara îi lumina uneori chipul pe care deslușeam o bucurie fără margini. Îi admiram iar liniile fine ale profilului și mi se părea că nu merit nici fericirea s-o privesc. Aș fi vrut să încremenească timpul, să opresc clipa, să prelungesc la nesfârșit bucuria asta neasemuită, care-mi umplea sufletul ca un balsam...

Așa ne-a surprins urletul înfiorător al prealarmei. A năvălit pretutindeni ca un oaspete nepoftit și hidos. A măcelărit tăcerea, a stins becurile de pe străzi, a oprit tramvaiele, a zvârlit în tot locul valuri de frică. Apoi s-a așternut o liniște adâncă, densă,

insuportabilă. Am strâns-o la piept pe Ioana şi am pornit spre adăpostul cel mai apropiat.

Afară, bolta era spuză de stele. Oiştea Carului Mare se apleca pe zare; colbul Căii Lactee brăzda timid văzduhul; iar Luceafărul clipea mereu, ca un neobosit ochi viu.

În subsolul blocului de pe stradela noastră n-am mai găsit însă nici un loc. Am hotărât în grabă să mergem la un adăpost de pe altă stradă, unde locuia o rudă a mea. Între timp, uruitul avioanelor de bombardament împânzise văzduhul, însoţit de jerba luminoasă a proiectilelor apărării antiaeriene. Pe neaşteptate însă se lumină ca ziua. Patru imense becuri de neon atârnau în înaltul cerului, ca nişte minunate jucării într-un basm de copii. Vedeam clar contururile caselor, proaspătul verde al frunzelor de copaci, ivoriul roz al florilor de pe ramuri, negrul de cărbune al curţilor, cenuşiul murdar al trotuarului şi al caldarâmului bolovănos. Imediat se auzi şi zgomotul surd, înăbuşit, al bombelor muşcând cu aviditate casele, asfaltul, pământul. Cădeau aproape, în preajma noastră. Am simţit-o pe Ioana tremurând în braţele mele. Am privit-o un moment în ochi. Se cuibărise în ei tristeţea, pe care i-o descifrasem uneori în ultimele zile. O cuprinse însă îndată spaima. Puse stăpânire pe ea ca un cancer. I se infiltrase în toată fiinţa, până în cel mai ascuns ungher al sufletului. O coloană de fum negru ţâşni în faţa noastră şi o căsuţă dispăru cât ai clipi, împroşcându-ne cu moloz. Ioana încremenise. O simţeam alături, ţeapănă, înfiorată de frică. Pe neaşteptate, se smulse de lângă mine şi prinse să alerge. Am strigat-o. Urlam ca un zănatic. Bombele izbiră altă clădire, doar la câţiva paşi. M-am trântit fără să vreau pe caldarâmul murdar. Am mai zărit-o doar un fragment de secundă pe Ioana prin păienjenişul colbului, al bulgărilor, al sfărâmăturilor de cărămizi. O pată gri dispărând în zarea nemărginită a unui vulcan...

Îndată se aşternu o tăcere adâncă, cristalină, de vid. Strângeam numai în mână, crispat, batista Ioanei...

1945

Plutonierul major

Scund, rotofei, cu faţa bucălată, cu părul lins, dat cu briantină, cu roşeaţă în obraji, totdeauna impecabil îmbrăcat, cu dunga pantalonilor şi vestonul proaspăt călcate, plutonierul major Andrei Ţurcău îşi plimba trupul rubicond, mătăhălos - cât era ziua de mare - prin curtea şi încăperile regimentului bucureştean, văduvit de ostaşii care fuseseră trimişi în abatorul frontului. Acum, de fapt, cazarma - cu dormitoarele, sălile şi terenurile de instrucţie - era un fel de moşie, vlăsie, proprietate absolută a plutonierului major, şeful serviciului acesteia. Chiar colonelul Oprişescu, comandantul regimentului, care venea arareori cu vreo "misiune specială" în Bucureşti - de unde fuseseră evacuate mai toate instituţiile şi întreprinderile, iar majoritatea locuitorilor fugiseră pe la rudele din provincie de teama bombardamentelor - chiar el, ca şi locotenent-colonelul Stănescu de la "partea sedentară", de la "permanenţa" unităţii militare şi căpitanul Ionescu, şeful serviciului mobilizare, nu erau decât oaspeţii plutonierului-major Ţurcău, care bulibăşea în tot domeniul cazarmei. Grijuliu şi spirit practic, Ţurcău îşi amenajase un apartament elegant în câteva din încăperile foste birouri ale regimentului, transformate ad-hoc, şi-l izolase cu un gard lung de celelalte clădiri ale bătrânei unităţi militare "de gardă" bucureştene. Se căsătorise de curând cu nurlia fiică a unui cârciumar de pe Calea 13 Septembrie - soţie tânără, căreia îi satisfăcea fără să cârtească toate capriciile costisitoare. De altfel, trebuie recunoscut că dormitoarele goale, coridoarele, birourile, sala de festivităţi, magaziile, terenurile de instrucţie - sclipeau de curăţenie, obţinând mereu aprecierile elogioase ale forurilor superioare în ale căror graţii izbutise să intre de mult.

Dovada cea mai elocventă era că reuşise să rămână la "partea sedentară" a regimentului, deşi radia de sănătate, ca un purcel bine hrănit.

Cui datora această situaţie înfloritoare, ce crescuse ca o ciupercă hâdă pe marasmul războiului, plutonierul major Ţurcău o ştia prea bine. Detaşamentului de meseriaşi evrei care făceau de timp îndelungat "munca de folos obştesc" la cazarma lui! El era tezaurul ce-l ridicase pe culmi nevisate pentru vremurile de bejenie ale pârjolului ce hântuia lumea întreagă. Desigur, meritul lui, "marele merit psihologic", fusese că sesizase cu o intuiţie extraordinară "posibilităţile" fiecărui meseriaş, nu numai capacitatea şi priceperea oricăruia din "detaşamentul de muncă de folos obştesc", ci şi în ce măsură îi putea fi util lui personal. Bunăoară, inginerul Veinberg îi făcea toate schiţele şi proiectele necesare diferitelor amenajări din cazarmă şi - mai ales - de la locuinţele ofiţerilor superiori, forurile lui ierarhice, găsind soluţiile cele mai favorabile, el semnându-le fără nici o reticenţă cu numele-i lăbărţat; şi obţinea totdeauna elogii pe care le primea cu o falsă modestie. Tot inginerul Veinberg proiectase şi planul apartamentului pe care şi-l făcuse cu de la sine putere, deşi dispoziţiile militare interziceau categoric asemenea construcţii. O providenţă era şi Mayersohn, despre care plutonierul major, cu mijloacele lui "persuasive" de investigaţie, aflase că nu era numai un foarte bun tâmplar - cum îi fusese trimis - ci şi un ceasornicar de elită, de mare precizie. Şi ca să nu-i dezvăluie taina, Mayersohn, în bruma de timp liber ce-i mai rămânea, când nu muncea cu spor în cazarmă ca tâmplar, repara de zor, cu dibăcie, toate soiurile de ceasuri ce i le dădea plutonierul-major: ale lui şi, mai ales, ale tuturor ofiţerilor de care avea interes "să fie bine văzut". Dar Creţu Ghidale? Rar parchetar mai priceput şi destoinic. Aşa că, după puţin timp, toate parchetele din locuinţele prietenilor lui Ţurcău luceau ca oglinda. Foarte mulţumit era plutonierul major şi de Jean Michelsohn, căruia îi dibuise curând calităţile "scriptoriceşti", aşa că îl făcuse "furierul detaşamentului"; în realitate al său personal, pentru a-i redacta toate rapoartele şi referatele

către unităţile superioare; şi trebuie mărturisit că le făcea cu atâta talent şi conştiinciozitate, că nu rareori Ţurcău fusese felicitat pentru "darurile de scriitor" care completau şi-i consolidau reputaţia desăvârşită de "tehnician" eminent în problemele cazărmii; ceea ce-l făcea să se vadă în curând cu galoanele de sublocotenent pe umăr. O adevărată comoară! Descoperise la fiecare din detaşament calităţi alese, pe care le canaliza cu spor spre folosul lui.

Aşadar, plutonierul major Ţurcău avea toate motivele să fie mereu bine dispus şi să vadă viitorul în roz. Pentru el timpul era un adevărat festin. Viaţa îi dăruise ce dorise: bunăstare, prestigiu, soţie tânără şi frumoasă, tihnă. Grijile, necazurile, suferinţele ce încolţeau şi colcăiau ca nişte ghiare în sufletele a milioane şi milioane de năpăstuiţi, încleştaţi în războiul absurd, nu voia să le înţeleagă, nu le sesiza, nu le vedea! Un soi de aură neagră îi zăgăzuia privirile dincolo de vanitatea lui, de mulţumirea-i strâmtă şi opacă. În pârjolul care bântuia hapsân - de atâta timp - peste bunuri şi oameni, zilele se scurgeau pentru el calme, îmbuibate de mulţumire, ca un râu de şes care-şi poartă leneş apele mâloase...

***

Toamna lui 1943 îşi lepădă straiele verzi şi frunze galbene împânziră periferia bucureşteană, unde se înălţau clădirile cazărmii pustii. Pornit de departe, din văgăunile prăpăstioase ale munţilor, un vânt rece prinse când şi când să chicotească pe străzile oraşului, aducând nori grei apăsători şi o ploaie rece şi stăruitoare ca o babă guralivă. Nu peste puţine zile rarii fulgi de nea ce hoinăreau prin aer se transformară în perdele de zăpadă învolburate de viscol. Iarna se înstăpâni temeinic în capitala pustie a României, care-şi trimisese pe cei mai mai buni fii să moară într-un război crâncen. Luptele continuau cu înverşunare, dar victoria nu mai era îndoielnică. Frontul oriental se apropia grăbit tot mai mult de hotarele ţării, iar pe cel occidental se înregistrau victorii strălucite ale aliaţilor.

Aşa trecu iarna, deşteptând în sufletele milioanelor de obidiţi şi asupriţi nu licăriri de speranţă, ci văpăi de certitudini într-o viaţă nebântuită de spaimă, suferinţă şi nedreptate.

Numai în aria căzărmii bucureştene viaţa se desfăşura după un ritual pe care nimic nu-l tulbura, ca şi cum un uriaş clopot o izolase temeinic de restul lumii; iar plutonierul major îl dirija imperturbabil mereu, încrezător în virtuţile-i cazone: dimineaţa, la o oră târzie, în elegantul său birou i se raporta situaţia celor din detaşament după un registru ţinut la zi cu sfinţenie de furierul Michelsohn, în care menţionase cu meticulozitate sarcinile îndeplinite în ziua anterioară de fiecare meseriaş în incinta unităţii şi, foarte vag, a celor "răspândiţi" pe la cunoştinţele şi superiorii ierarhici ai lui Ţurcău. Urma repartiţia, cu minuţiozitate, a sarcinilor cotidiene către cei din detaşament, însoţite de explicaţii extrem de ample şi de tăioase; însă când era vorba de "răspândiri" la persoane mai simandicoase, ordinele se înmuiau în sfaturi mieroase. Continua un lung monolog cu Michelsohn în somptuosul lui "cabinet".

Acum dădea dispoziţii furierului improvizat; ce rapoarte, referate şi scrisori trebuia să redacteze, semnându-le cu sâcâitoare observaţii, dar, în fond, cu disimulată admiraţie, pe cele concepute cu o zi înainte. Uneori întârzia în convorbiri îndelungi şi cu inginerul Veinberg, sugerându-i infatuat utopice şi aproape irealizabile proiecte, care cereau totuşi neapărat o realizare practică şi cât mai urgentă, spre disperarea interlocutorului, ce nu găsea punţi de înţelegere. Una din bucuriile nedezminţite urma după aceste treburi "birocratice", pe care trebuiau să le descurce, să le descifreze ca pe nişte enigme cei doi lăsaţi să se frământe în biroul lui până seara târziu. Acum era liber să-şi plimbe trupu-i mătăhălos şi ţanţoş, indiferent de vreme, prin toate coclaurile cazărmii, dând făloase îndrumări până-n pragul prânzului, când frumoasa-i consoartă îl ospăta din belşug, până la îmbuibare. După-amiază , o oră, două, un somn zdravăn, fără vise, fără coşmare, îi "consolida" forţele "irosite" în timpul dimineţii, pentru ca apoi, după o scurtă peregrinare pe moşia înstăpânită să poposească în somptuosul birou, unde îl aşteptau,

istoviți și îngrijorați, inginerul Veinberg și "furierul" Michelsohn, bântuiți de teama unor noi capriciii cărora trebuiau să le dea ascultare.

***

Într-o asemenea seară a anului 1944, când primăvara aproape răzbise puterniciile iernii și natura mijea viguroasă afirmându-și prezența, plutonierul-major primi, printr-un curier special de la Marele Stat Major, un plic sigilat cu o ștampilă mare, pusă temeinic de mai multe ori cu mențiunea "strict confidențial", "strict personal". Țurcău îl deschise domol, tacticos, cu gândul aiurea. Parcurse plictisit la început rândurile ordinului Marelui Stat Major. Însă pe măsură ce citea, atenția i se încordă, fruntea-i se încreți și o paloare jilavă îi înstăpâni chipul, ceea ce nicicând nu i se întâmplase în ultimul timp. Parcurse încă o dată, cu ochii holbați, rândurile bătute la mașină, ca și cum ar fi vrut să le soarbă conținutul. Împături cu grijă ordinul, îl băgă cu atenție în plic, punându-l apoi într-unul din buzunarele interioare ale vestonului. Privi pe urmă pieziș spre colțul biroului, unde "furierul" Jean Mendelsohn aranja o stivă de dosare. Cotrobăi chiar el într-unul din sertare și după ce găsi lista cu numele evreilor repartizați la el, se uită la ea cu luare aminte, ca și cum atunci ar fi văzut-o pentru prima oară. O privi îndelung cu nesaț; parcă s-ar fi despărțit de o comoară. O puse în același buzunar al vestonului, alături de ordinul misterios, închise sertarul, își duse la spate mâinile burduhănoase și începu să străbată îngândurat în lung și-n lat elegantul lui birou.

În lumina pală a înserării, silueta mătăhăloasă i se proiecta pe zidurile proaspăt zugrăvite. Părea un butoi ce se bălăbănea ca un pendul dereglat care nu-și găsea ritmul. Un zâmbet rău îi înflori în colțul gurii ca o plantă veninoasă, dar îndată glasul îi răsună mieros:

- Furier Michelsohn, te rog, mâine dimineață, la orele 7, detașamentul să fie în fața serviciului cazărmii. Anunță-i ime-

diat pe toți. Și "răspândirile". Vei face prezența! Răspunzi de executarea ordinului!

***

A doua zi dis-de-dimineață, întregul detașament de evrei se afla chemat în fața serviciului cazărmii. Michelsohn alergase ca un zănatic toată noapte să anunțe și "răspândirile" aflate, ca de obicei, pe la diferitele cunoștințe ale plutonierului major, așa că acum erau cu toții, mult înainte de ora fixată, la locul indicat de Țurcău. Plouase în timpul nopții... O ploaie rece care se transformase într-o burniță cenușie ce forma în jurul becurilor electrice un halo clorotic, ca nimburile unor anahoreți. Michelsohn stătea pe niște traverse de fier cu registrul de prezență pe genunchi. Picotea de somn și oboseală. Îl ținea treaz obsesia ce i se instalase ca un piron în minte: "De ce îi convocase atât de urgent plutonierul major?" În mod obișnuit îi repartiza la lucru de cu seară și el ținea evidența clară unde se afla fiecare meseriaș, anunțându-i apoi ce sarcini li se repartizase. Era o legătură între ordinul "strict secret" adus de curierul special de la Marele Stat Major și prezența lor acum aici? Mai cu seamă că nu-și amintea ca plutonierul major să fi făcut o asemenea "prezență", chiar el, personal, pentru că nu se scula niciodată cu noaptea-n cap. Bântuite de frică, gândurile lui Michelsohn o luau razna. Inima-i bătea ca un metronom grăbit și sângele-i zvâcnea în bolta creierului, urlându-i ca o viforniță în urechi. Gonite de spaimă, gândurile se învălmășeau tot mai mult. Se uită mereu pieziș spre locul de unde știa că vine plutonierul major și întârzierea acestuia nu-i potolea deloc temerile. Poate ar fi trebuit să împărtășească bănuielile și prietenilor Veinberg, Mayersohn, Crețu Ghidale și altora. Dar dacă suspiciunile lui erau neîntemeiate? Dacă mintea-i răvășită de spaimă scornea născociri? Avea dreptul să facă să încolțească frica și în sufletul amicilor săi? Cu ce drept? Cu dorința de a le face bine? Dar ce folos le-ar fi adus, când urmau să afle adevărul adevărat acum, în curând, după venirea plutonierului major? Gândurile-i alergau zăna-

tice, incoerente pe drumurile întortocheate ale minții, când zări silueta mătăhăloasă a lui Țurcău prin ceața dimineții.

Ca de obicei, era îmbrăcat impecabil, dar cu o mutră încruntată, ca după o noapte de insomnie, care-i accentua trăsăturile butucănoase și chipu-i rotofei. Se înțepeni în fața detașamentului și luă mormăind registrul de prezență din mâinile tremurânde ale lui Michelsohn. Mohorât, citi sacadat numele celor prezenți, frumos caligrafiate de furierul ad-hoc. Pe urmă îi înapoie registrul și scoase anevoios din buzunarul interior al vestonului plicul cu pecetele tainice. Ordinul era categoric: toți cei din detașamentul de meseriași evrei, întrucât își îndepliniseră "munca de folos obștesc" la serviciul cazărmii, vor fi puși imediat la dispoziția Marelui Stat Major, spre a fi trimiși la casele lor. Muncile de la serviciul cazărmii urmau a fi efectuate "cu mijloace proprii". Țurcău mormăise ceva care ar fi trebuit să fie niște mulțumiri. Plutonierul-major știa ce-l așteaptă. Adio "pâinea lui cea de toate zilele"!...

***

Puțin timp după ce a ieșit din bezna războiului, Jean Michelsohn s-a afirmat ca un remarcabil regizor de cinema. De ceilalți din "detașamentul de muncă de folos obștesc" n-am mai aflat nimic. L-am văzut târziu, peste bolta anilor, și pe plutonierul major Țurcău. Mai degrabă l-am întrezărit pe o stradă bucureșteană. Îmbrăcat civil, tot așa țanțoș era, de o eleganță căutată, artificială, ostentativă. Dar straiele bine croite nu reușeau nici acum să-i înlăture aerul infatuat de odinioară, să îmblânzească mutra-i hrăpăreață și arogantă. Nu m-a recunoscut sau s-a făcut că nu mă vede. Mi-a fost lehamite să-i vorbesc. M-am mirat însă când, peste puțin timp, i-am citit anunțul mortuar într-un ziar. N-aș fi crezut că unul ca el să se grăbească să intre atât de curând în lumea umbrelor. Cred că l-a răpit de la cele pământești, pe care le îndrăgise atât de hapsân, pofta lui nesățioasă întru ale bucatelor. Dar asta-i doar o presupunere...

1964

CUPRINS

Scrisoarea de recomandare / 5
Prietenul meu Nicky / 11
Grădina pierdută / 19
Madam Stanca / 29
Adolescență / 39
Chemarea mamei / 45
Sfârșit de vacanță / 51
În adăpost / 59
Ioana / 67
Plutonierul major / 73

Culegere şi tehnoredactare:
GETA ŢONE
S. C. FACLA NOUĂ S. R. L.
Bucureşti, str. Antim, nr. 45, ap. 5
Sector 5. Telefon: 410.74.89
Tipar: Tipografia TIMS
Bucureşti, Calea Plevnei, nr. 136
Tel.: 312.46.33; 638.40.35. Fax: 312.42.35

APĂRUT: SEPTEMBRIE 1996